

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ТЕМУ: «УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ»

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0722 – удмф
072 Фінанси, банківська справа,
спеціальності страхування та фондовий ринок
(шифр і назва спеціальності)

освітньої програми Управління державними та
місцевими фінансами

В.О. Владіміров

(ініціали та прізвище)

Керівник професор кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів,
професор, д.е.н. Дятлова Ю.В.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ**

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
(код та назва)
Освітня програма Управління державними та місцевими фінансами
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та
фінансів, д-р екон. наук, проф.

_____ Шапуров О.О..
(підпис)

“ _____ ” _____ 2023 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ**

Владімірову Володимирі Олександровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління розвитком банківської системи України в умовах конкуренції

керівник роботи Дятлова Юлія Володимирівна, д.е.н., професор,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від _____ « 09 » _____ жовтня _____ 2023 р. № 1579-с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи 1. Постановка задачі.
2. Перелік літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1. Теоретична частина
2. Аналітична частина
3. Рекомендації

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____
презентація

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Дятлова Ю.В., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів		
2	Дятлова Ю.В., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів		
3	Дятлова Ю.В., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розробка плану роботи.		
2.	Збір вихідних даних.		
3.	Обробка теоретичних джерел.		
4.	Розробка першого і другого розділу.		
5.	Розробка третього розділу.		
6.	Оформлення і нормоконтроль кваліфікаційної роботи.		
7.	Захист кваліфікаційної роботи.		

Студент _____
(підпис)

В.О. Владіміров _____
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

Ю.В. Дятлова _____
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис)

О.О. Шапуров _____
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Управління розвитком банківської системи України в умовах конкуренції»: 78 с., 4 рис., 11 табл., 65 джерел, 6 додатків.

Ключові слова: БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР, КОНКУРЕНЦІЯ, КОНКУРЕНТНА ІНТЕРНАЛІЗАЦІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, ОЦІНЮВАННЯ УМОВ, РЕГУЛЮВАННЯ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ, ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ, МЕХАНІЗМ.

У кваліфікаційній роботі узагальнено теоретичні засади розвитку банківської системи в конкурентних умовах; проведено аналіз умов конкурентної інтерналізації, економічної безпеки та фінансової стійкості розвитку банківського сектору України; розглянуто методичний підхід до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації; запропоновано пропозиції щодо напрямів трансформації механізму управління розвитком банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації.

Запропоновані теоретичні і прикладні положення можуть бути використані банківськими установами в процесі управління розвитком банківської системи України в умовах конкуренції. Основні положення, узагальнені результати та висновки можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців у фінансовій сфері.

Значимість наукового результату полягає в науковому обґрунтуванні напрямів трансформації механізму розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації, використання якого дозволить підвищити рівень конкурентоздатності вітчизняних банківських установ.

Подальші дослідження можуть бути направлені на удосконалення системи управління розвитком банківської системи України в умовах конкуренції.

ABSTRACT

Master's qualification thesis «Management of the development of the banking system of Ukraine in conditions of competition»: 78 pages, 4 figures, 11 tables, 65 references, 6 applications.

Keywords: BANKING SECTOR, COMPETITION, COMPETITIVE INTERNALIZATION, RESEARCH METHODOLOGY, ASSESSMENT OF CONDITIONS, REGULATION, ENSURING DEVELOPMENT, DEVELOPMENT ASSESSMENT, MECHANISM.

The qualification paper summarizes the theoretical foundations of the development of the banking system in competitive conditions; the analysis of the conditions of competitive internalization, economic security and financial stability of the development of the banking sector of Ukraine was carried out; a methodical approach to assessing the development of the banking sector in conditions of competitive internalization is considered; suggestions are proposed regarding the directions of transformation of the mechanism of managing the development of the banking sector in the conditions of competitive internalization.

The proposed theoretical and applied provisions can be used by banking institutions in the process of managing the development of the banking system of Ukraine in conditions of competition. The main provisions, generalized results and conclusions can be used in the educational process when training specialists in the financial field.

The significance of the scientific result lies in the scientific substantiation of the directions of transformation of the banking sector development mechanism in conditions of competitive internalization, the use of which will allow to increase the level of competitiveness of domestic banking institutions.

Further research can be directed to the improvement of the management system of the development of the banking system of Ukraine in conditions of competition.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ.....	2
РЕФЕРАТ.....	4
ABSTRACT.....	5
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В КОНКУРЕНТНИХ УМОВАХ.....	10
1.1 Сучасні тенденції та чинники розвитку банківської системи.....	10
1.2 Теоретичне підґрунтя конкурентної інтерналізації в банківському секторі.....	20
1.3 Теоретико-методологічний підхід до розвитку банківського сектору в умовах конкуренції.....	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УМОВ КОНКУРЕНТНОЇ ІНТЕРНАЛІЗАЦІЇ, ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	40
2.1 Оцінка розвитку банківського сектору України та умов конкурентної інтерналізації.....	40
2.2 Оцінка стану економічної безпеки та фінансової стійкості банківського сектору.....	45
РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ.....	53
3.1 Методичний підхід до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації.....	53
3.2 Напрями трансформації механізму розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації	62
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. З набуттям Україною незалежності розвиток банківського сектору був ускладнений кризовими явищами у національному та світовому масштабах, інтеграційними та трансформаційними змінами, а також залежністю від тенденцій у інших країнах через високий ступінь відкритості економіки і, як наслідок, зростанням конкуренції із закордонними, в тому числі, європейськими банками. Зазначені обставини підвищили увагу до питань удосконалення банківського регулювання і нагляду, а також актуалізували необхідність стратегічного бачення перспектив вітчизняного банківського сектору з урахуванням сучасних тенденцій розвитку глобальних та національних фінансів і ролі в ньому національних та міжнародних гравців.

Відкриття національного ринку для міжнародних банків призвело до певного пригнічення розвитку національних гравців, оскільки сформувалася ситуація, коли перші активно використовують інструменти інтерналізації як переваги у конкуренції на українському ринку, другі стикаються з необхідністю конкурувати з більш потужними за фінансовою спроможністю і набором банківських продуктів суб'єктами і виконувати жорсткі вимоги щодо обачності, а банківська система в цілому стикається із загрозою втрати фінансової безпеки. За цих умов уваги потребує проблема забезпечення такого розвитку вітчизняного банківського сектору, який би враховував специфічні особливості і механізми інтерналізації у конкуренції національних та міжнародних учасників банківського ринку.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень, методологічних засад, методичних підходів і науково-практичних рекомендацій щодо механізму управління розвитком банківського системи України в умовах конкуренції.

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

– поглибити наукові уявлення про сучасні тенденції та чинники розвитку банківської системи;

- сформуувати теоретичне підґрунтя конкуренції в банківському секторі;
- запропонувати теоретико-методологічний підхід до розвитку банківського сектору в умовах конкуренції;
- сформуувати методологічний підхід до дослідження розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації;
- проаналізувати умови конкурентної інтерналізації, економічної безпеки та фінансової стійкості розвитку банківського сектору України;
- удосконалити методичний підхід до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації;
- визначити напрями трансформації механізму управління розвитком банківської системи в умовах конкуренції.

Об'єктом дослідження є процес управління розвитком банківської системи України в умовах конкуренції.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, методичні й науково-прикладні положення щодо механізму управління розвитком банківської системи в умовах конкуренції.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи: індукція, дедукція, аналіз, синтез, теоретичне моделювання, абстрагування; спеціальні методи: групування, статистичний, графічний та регресійний аналіз, коефіцієнтний аналіз.

Матеріалами для дослідження стали: нормативно-правові акти та методичні матеріали, що стосуються сфери банківської діяльності, регулювання та нагляду, статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали МВФ та Світового банку, ЄС, Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства фінансів України, фінансова звітність банків, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, результати власного наукового пошуку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

- напрями трансформації механізму управління розвитком банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації як комплексної системи удосконалення його складових.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні теоретичні та методологічні положення, викладені в кваліфікаційній роботі, доведено до рівня методичних підходів і практичних рекомендацій.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України».

Публікації. Основні положення роботи опубліковано в матеріалах міжнародної науково-практичної конференції.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні документи, навчально-методична література, наукові публікації в періодичних виданнях з питань управління розвитком банківської системи України в умовах конкуренції.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 78 сторінках. Робота містить 11 таблиць, 4 рисунків та 6 додатків. Список використаних джерел налічує 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В КОНКУРЕНТНИХ УМОВАХ

1.1 Сучасні тенденції та чинники розвитку банківської системи

В умовах глобалізації, які посилюють конкуренцію на світових ринках, розвиток національної економіки залежить від ступеня інтеграції у світогосподарські зв'язки, а також від конкурентних переваг певних її секторів і галузей. Розвиток банківського сектору України є пріоритетним з точки зору здійснення визначального впливу на забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання різних галузей і сфер, а також на соціально-економічні процеси в країні [10].

Значення банківської системи для розвитку економіки аргументовано теоретично і підтверджено на практиці. Це положення доведено представниками різних наукових шкіл, наприклад, в концепції А. Сміта, Д. Рікардо, І. Ріссера щодо ефективного розміщення ресурсів в економічній системі, а також в концепції А. Пігу, Дж. Герлі, Р. Голдсмита, У. Зілбера, Е. Коена, Е. Шоу, М. Фрідмена про стимулювання економічного росту за допомогою змін у пропозиції грошей. У сучасних умовах роль фінансової, зокрема банківської системи суттєво зростає у зв'язку з посиленням глобалізації світового господарства і процесів інтеграції, інтернаціоналізації на фінансових ринках країн [10].

У сучасній вітчизняній економічній науці та практиці виявляється значний інтерес до досліджень механізму функціонування економіки та розвитку її секторів в умовах глобального конкурентного середовища. Не виключенням є й банківський сектор як вагома складова національної фінансової системи, розвиток якого в Україні через лібералізацію економічної політики і відкритість доступу до

фінансового ринку відбувається в умовах конкуренції з банками іноземних груп [11].

Проблемам банківської системи, що виникають в процесі її розвитку в глобалізаційній економіці, зокрема інтернаціоналізації, інтеграції, конкуренції в банківській сфері, присвячені труди видатних вітчизняних вчених, таких як Я. Белінська, В. Геєць, О. Дзюблюк, А. Єпіфанов, С. Ісютін, Т. Карчева, В. Коваленко, Коваль В. В., В. Лук'янов, В. Міщенко, Б. Пшик, О. Руда, О. Чуб та інших [13]. У наукових працях аналізуються важливі теоретичні і практичні питання розвитку банківського сектору, в тому числі в конкурентних умовах господарювання.

Науковцями визначено етапи входження банків іноземних банківських груп на ринок банківських послуг України на засадах ретроспективного аналізу [11]. Визначені терміни та характеристика етапів є такими.

Перший етап – 1991–1994 рр. Початок створення банківської системи з набуттям незалежності України. Відсутність досвіду регулювання банківської діяльності в ринкових умовах і запровадження ефективних механізмів обумовила присутність на ринку банківських послуг спекулятивного капіталу банків Російської Федерації, Латвії та з офшорних зон. Процес обтяжувався валютними спекуляціями та нелегальним виведенням капіталу з України, тому в 1994 р. НБУ запровадив обмеження щодо частки іноземного капіталу в статутному капіталі банківського сектору до 15 % [12], а також заборонив діяльність філій іноземних банків.

Другий етап – 1995–1998 рр. Тактика проникнення іноземних банків на український ринок банківських послуг проходила під мотивом обслуговування зовнішньоекономічних операцій нерезидентних суб'єктів господарювання. Створені в Україні іноземні банки також забезпечували вихід вітчизняних банківських установ на міжнародні ринки капіталу. З фінансовою кризою 1998 року іноземні банки стали виходити з українського ринку, що спричинило відплив іноземного капіталу. До теперішнього часу функціонують дочірні підрозділи таких

банків, як ІНГ, Креді Агріколь, Сіті, Унікредит [13], які займаються інвестиціями та корпоративним обслуговуванням.

Третій етап – 1999–2004 рр. На цьому етапі відбувалася модернізація банківської системи України на засадах лібералізації банківського регулювання і створення відповідної нормативно-правової бази. НБУ зняв обмеження на частку присутності іноземного капіталу в статутному капіталі вітчизняного банківського сектору через зменшення капіталізації банківської системи і недостатність довгострокових кредитних ресурсів. Разом з цим проводилися заходи щодо очищення банківської системи від банків, які проводили спекулятивні операції. За рахунок цих дій кількість банків з іноземним капіталом скоротилася з 30 до 19 (в 1,6 разів), у тому числі банків зі 100% іноземним капіталом – з 8 до 7 [13]. Шляхом придбання невеликих українських банків до вітчизняного банківського ринку отримали доступ «ПроКредит Банк» (Німеччина) та інші банки, які стали активно розвивати територіальні підрозділи. Чинники, що стримували прихід нових банківських груп на той час – це несприятливий інвестиційний клімат, політико-правова нестабільність, низька платоспроможність юридичних і фізичних осіб.

Четвертий етап – 2005–2008 рр. Цей період відзначився активною експансією іноземного капіталу за умов загального економічного зростання. На український ринок банківських послуг масово приходять транснаціональні банки шляхом поглинань системних вітчизняних банківських установ. Умови для значної кредитної експансії іноземних банків створила подальша лібералізація регулювання банківської діяльності в зв'язку зі вступом до СОТ, збільшення попиту на послуги банків з боку юридичних і фізичних осіб, а також висока прибутковість бізнесу [11]. На основі використання дешевих валютних ресурсів транснаціональних банків швидко розвивається іпотечний ринок та ринок споживчого кредитування. За рахунок цього збільшується співвідношення активів банків до ВВП – з 30,5% до 63,2% [11], що свідчить про зростання фінансових ресурсів для кредитування реального сектору економіки.

Слід зазначити, що на цьому етапі банки іноземних компаній заходили на ринок України через придбання вже функціонуючих установ, які мали широку територіальну мережу структурних підрозділів. Тільки у 2005 році обсяг угод зі злиття та поглинання в цьому секторі становив більше 1,5 млрд. дол. США. (майже 20% у загальних обсягах угод) [11]. Системні банки Аваль та Укрсиббанк, які було поглинуто в 2015 році, сфокусувалися на сегменті споживчого кредитування та значно збільшили його обсяги.

У 2007–2008 роках іноземні банківські групи купували банки, які мали ліцензії, однак яким бракувало фінансових ресурсів для розвитку. Так, у 2006 році «Eurobank EFG» (Швейцарія) став власником «Універсал Банку». В 2007 році «Piraeus Bank» (Греція) став власником Міжнародного комерційного банку. Іноземні банки набули можливість вийти на новий для них український ринок без додаткових витрат на реєстрацію, ліцензування, дозволи від НБУ.

П'ятий етап – 2008-2010 рр. У цей період, що характеризується фінансовою кризою та посткризовим відновленням економіки, іноземні банки проводять антикризову політику для утримання на банківському ринку України за рахунок використання банківського капіталу материнської компанії. Не всі іноземні банки витримали девальвацію української валюти, спад кредитування та зростання проблемної заборгованості. Відтік іноземного та вітчизняного капіталу з ринку привів до збільшення частки банків з Російської Федерації та Німеччини в загальному статутному капіталі банківського сектору. Іноземні банки скорочують територіальну мережу, однак продовжують фокусувати діяльність на обслуговуванні корпоративних клієнтів.

На нашу думку, надалі етапи розвитку банківського сектору можуть бути визначені наступним чином.

Шостий етап – 2010-2014 рр. Після виходу з кризи банківський сектор функціонував відносно стабільно з достатньою ліквідністю. Розвиток банківського сектору обмежували такі чинники, як недовіра до банківської системи, скорочення через це депозитних ресурсів і подорожчання кредитів, що

не дозволило банківському сектору відновитися і мати активи, які б задовольняли потреби економіки.

Сьомий етап – 2014 р. і по теперішній час. Етап характеризується значними змінами в зв'язку з політичною нестабільністю та військовими діями. Показники банківської системи погіршилися, зросла кількість неплатоспроможних банків, а криза платежів трансформувалася в банківську кризу, яка визнана системною. Чинниками такого стану були: погіршення стану державних фінансів, депресивність ділової активності, недовіра до банківської системи та гривні, споживча інфляція, девальвація національної валюти. Розпочате в цей час реформування тільки погіршило стан банківського сектору. Значними подіями були: націоналізація ПАТ КБ «Приватбанк» наприкінці 2016 року, заборона банкам з російським капіталом виводити кошти за межі України на користь пов'язаних осіб. Частка банків з іноземним капіталом має значні коливання.

Етапи, які визначені щодо входження іноземних банків на український ринок пов'язані зі зміною чисельності установ у банківському секторі, а також збільшенням іноземних активів у вітчизняних банках.

Вчені звертають увагу на тенденції щодо експансії ринків фінансових послуг іноземними банками, зокрема транснаціональними, у світі та в Україні. Так, аналіз міжнародної діяльності транснаціональних банків з різних регіонів і країн світу на ринках послуг, які надаються національними банками в їх країнах, відкриття філій іноземними банківськими групами дозволило систематизувати уявлення про еволюційний їх розвиток, що здійснювався за рахунок набуття ними конкурентних переваг. Етапи еволюційного розвитку міжнародної діяльності транснаціональних банків протягом другої половини минулого століття і на початку 2000-х років свідчать (рис. 1.1) [11], що масштаби їх діяльності збільшилися в десятки разів. Починаючись з банків США, транснаціональна «лихоманка» охопила ринки Європи, Японії, а в 2000-х роках також Великобританії, Франції, Іспанії, Німеччини. Конкурентні переваги набувалися переважно за рахунок диверсифікації послуг.

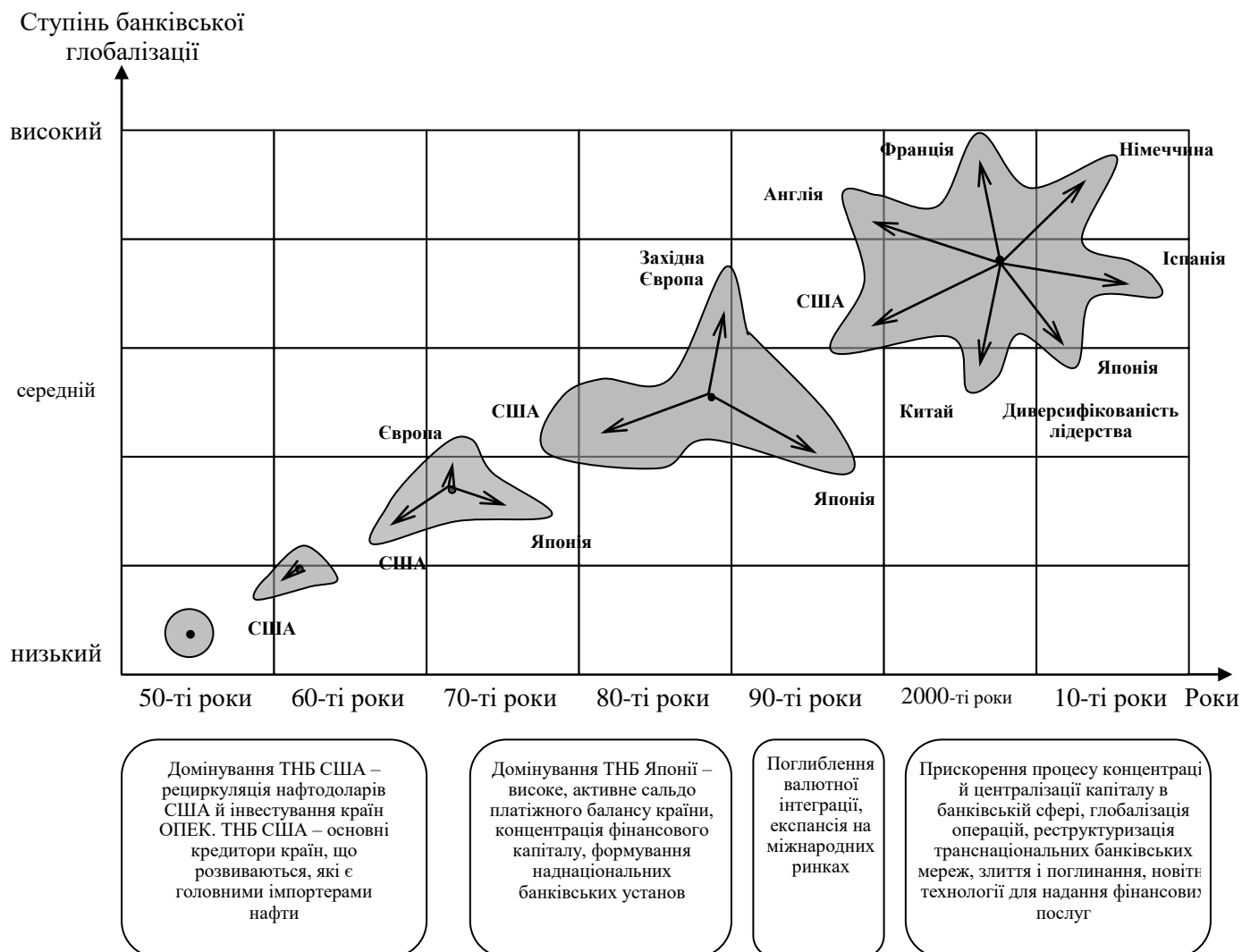

Рисунок 1.1 – Етапи світового еволюційного розвитку транснаціональних банків [11]

До транснаціональних банків відносяться найбільші банки США, Великобританії, Німеччини, Франції, Іспанії, Китаю та Японії, які сформувалися на базі найбільших банків, що займали лідерські позиції на національному ринку позикового капіталу [11].

Щорічно рейтингові та аналітичні агентства складають рейтинги найбільш надійних, прибуткових та успішних банків, проте критерії вибору відрізняються, щоб узагальнити їх і впевнено виділити найбільший банк у світі. Тому один і той же банк може займати різні ранги. Аналіз банків різних країн за ключовими характеристиками (сума активів, ринкова капіталізація, капітал) дозволив

виділити десятку найбільш значущих світових банків (табл. 1.1) [12]. Наведені дані свідчать, що китайські банки залишаються найбільшими корпораціями у світі.

Таблиця 1.1 – ТОП-10 найбільших банків світу [11]

Ранг	Назва банку	Країна та рік заснування	Активи, трлн. дол.	Ринкова капіталізація, млрд. дол.	Капітал, млрд. дол.
1	Industrial and Commercial Bank of China	Китай, 1984 р.	3,42	224,1	274,43
2	JPMorgan Chase & Co	США, 1799 р.	2,50	234,2	200,48
3	HSBC Holdings	Великобританія, 1865 р.	2,41	133,0	153,30
4	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія, 1880 р.	2,64	73,5	131,75
5	BNP Paribas	Франція, 1848 р.	2,51	66,8	98,55
6	Royal Bank of Canada	Канада, 1864 р.	1,18	90,7	107,90
7	Banco Santander	Іспанія, 1857 р.	1,43	71,3	105,96
8	Commonwealth Bank of Australia	Австралія, 1911 р.	0,87	120,0	99,20
9	UBS Group AG	Швейцарія, 1862 р.	0,94	63,7	55,31
10	Itau Unibanco Holding	Бразилія, 1924 р.	0,42	50,5	113,10

В Україні на фінансовому ринку, крім вказаних, представлені й інші транснаціональні банки, які посідають мають високий світовий рейтинг. У 2019 р. до рейтингу Fortune Global 500 до найбільших світових компаній увійшли вісім транснаціональних банків, підрозділи яких діють на українських фінансових ринках: BNP Paribas – 39 ранг та Cr dit Agricole – 77 ранг (Франція); Citigroup (США) –70 ранг; ING Group (Нідерланди) – 117 ранг; Deutsche Bank (Німеччина) – 166 ранг; Intesa Sanpaolo (Італія) – 224 ранг [12].

Слід також зазначити, що в Україні відсутні власні транснаціональні банки. Вітчизняна банківська система за своїми показниками не здатна конкурувати з

транснаціональними банками. Сукупні активи всіх банків України у 2015 р. становили близько 3% активів британського банку Royal Bank of Scotland [10].

Аналіз праць вчених з України, Білорусії, зокрема таких як О. Дзюблюк, Н. Наливайко, А. Михайлов [10] та інших підтверджує необхідність досліджень проблеми розвитку національного банківського сектора в сучасних умовах. Проблема розвитку національного банківського сектора в зв'язку з присутністю іноземного капіталу з огляду на її значення вивчена ще недостатньо. Досвід країн за даним питанням є корисним з метою можливості його використання на основі систематизації і встановлення сучасних тенденцій.

Для сучасного розвитку банківського сектору, як складової фінансової системи країни, характерними є процеси глобалізації й інтеграції, що підсилюють конкуренцію на фінансовому ринку. Процеси інтернаціоналізації, пов'язані з діяльністю іноземних банків у банківському секторі, існують майже у кожній країні, і вони відрізняються від тих, що характеризують діяльність банків з національним капіталом. Тому, на нашу думку, слід розрізняти процеси, пов'язані з функціонуванням представництв та філій іноземних банків на ринку банківських послуг окремої країни або групи країн, а також іноземного інвестування в активи (інтернаціоналізація), від таких, що характеризують діяльність банків певної країни у рамках її національного банківського сектору чи системи під впливом присутності іноземних банківських установ та іноземних активів у вітчизняних банках.

Аналіз тенденцій розвитку банківського сектору як загальних світових, так і по країнах [5], дозволив констатувати поширення присутності іноземних банків за показниками їх частки в загальній кількості банків та в активах в національних банківських системах та сформулювати положення, які стосуються сучасних тенденцій розвитку банківського сектору та виокремити процеси інтерналізації для акцентування досліджень на них як таких, що є характерними для країн з економікою, що розвивається та трансформується (рис. 1.2).

При формулюванні основних тенденцій ми виходили з поняття інтерналізації [7] сучасних тенденцій зростання присутності іноземних банків у банківських секторах країн [5], їх концентрації за кількістю та обсягами активів,

яка розрізняється за країнами та формує різні моделі умов конкурентної інтерналізації, організаційних форм присутності (розповсюджена – філії транснаціонального банку), форм прояву (первинна – відбувається без змін кількісних характеристик щодо вітчизняних банків, втрати їх позицій на внутрішньому ринку, однак простежуються зміни у структурних показниках банківського сектору через присутність банків іноземних банківських груп; вторинна – відбуваються зі змінами кількісних характеристик щодо вітчизняних банків, втрати їх позицій на внутрішньому ринку, зі значною зміною структурних показників банківського сектору в результаті діяльності банків іноземних банківських груп) [11].

Крім того, акцентовано увагу на недостатності показників, що беруться для аналізу, та наявності в них недоліків, що вказує на необхідність розробок щодо показника, який би надавав загальну характеристику конкурентних умов та можливість встановлення кількісного їх рівня [11].

Таким чином, результати щодо участі іноземного капіталу в банківському секторі країн світу свідчать, що загальносвітовою тенденцією є збільшення часток як банків нерезидентів, так і їх активів. Присутність іноземних банків в країнах має полярно протилежні тенденції: частки іноземних банків за кількістю і за активами в одних країнах становлять 100% або наближуються до значення цієї величини, в інших – відсутність іноземного капіталу (наприклад, в Японії). Більшість країн мають значення обох показників від 5% до 70-90% [12].

В економічно розвинених країнах відносна кількість іноземних банків набагато більше їх частки в активах, а значення показників свідчать про конкурентні переваги банків з вітчизняним капіталом. У колишніх соціалістичних країнах Східної Європи, нових членах ЄС, частка кількості іноземних банків та участі їх в активах становить більше 50%, що засвідчує про найбільш високі конкурентні позиції іноземного капіталу. З пострадянських держав значним є вплив іноземного капіталу в банківському секторі Вірменії, Грузії, Киргизстану [12].

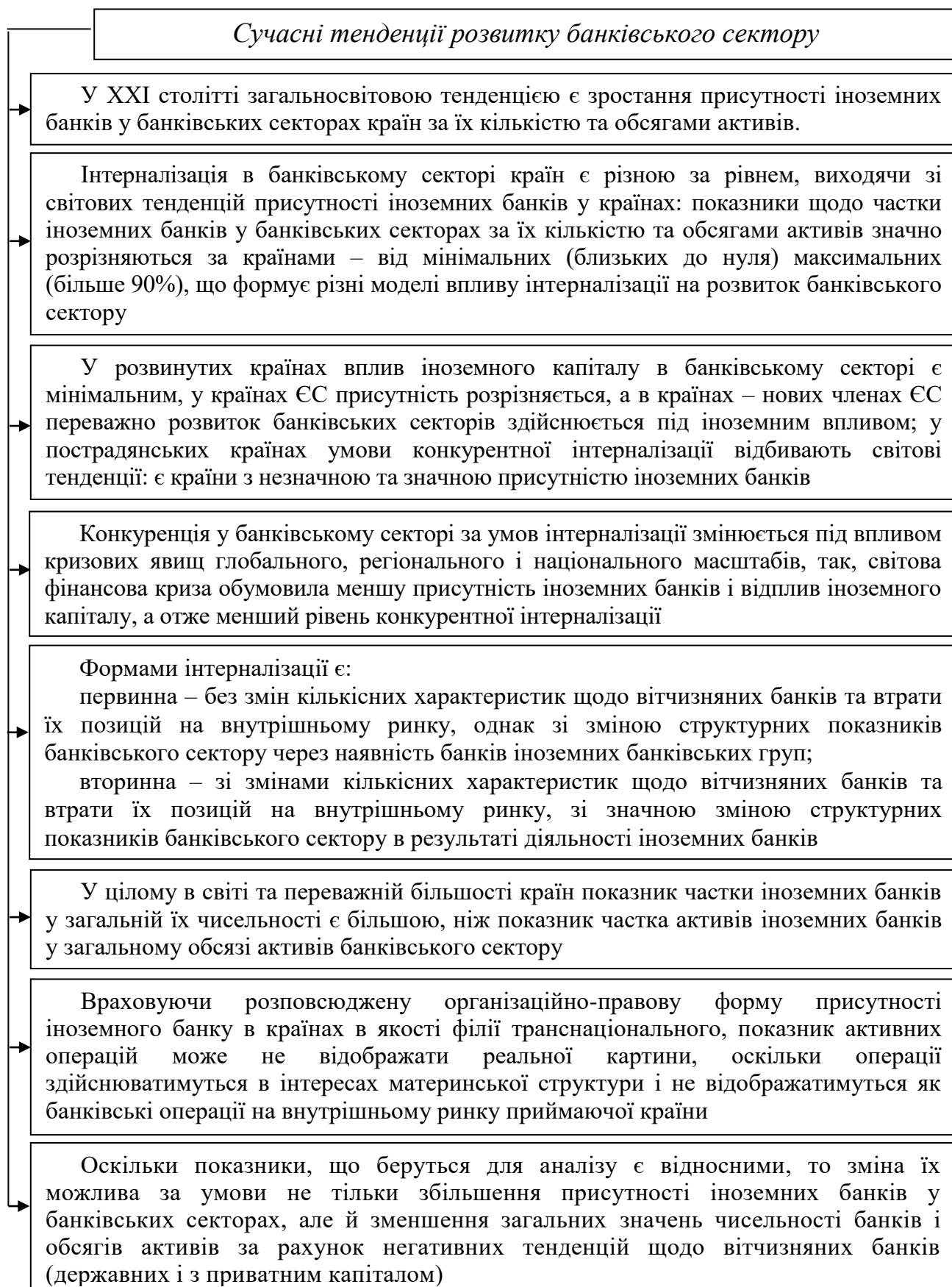

Рисунок 1.2 – Сучасні тенденції розвитку банківського сектору та обґрунтування ролі інтерналізації в ньому [12]

Узагальнення тенденцій розвитку банківського сектору з формулюванням певних положень, виокремлення та обґрунтування необхідності дослідження інтерналізації як процесу розвитку, що є характерним для вітчизняних банків в результаті доступу до банківського сектору банків іноземних банківських груп, дозволило поглибити наукові уявлення про сучасні тенденції та чинники розвитку банківського сектору.

Отже, є нагальна потреба у розгляді інтерналізації в банківському секторі в умовах конкуренції та формуванні відповідного теоретичного підґрунтя.

1.2 Теоретичне підґрунтя конкурентної інтерналізації в банківському секторі

Сьогоднішня категорія «розвиток» є однією з найбільш використовуваних і важливих у термінології економічної науки. Це обумовлено, на думку вчених [13], тим, що розвиток забезпечує конкурентоспроможність. Так, слід погодитися з тезою, що «економічний розвиток полягає у позитивних якісних змінах із створення нового товару і послуги, галузі, методу виробництва» [10]. Отже, інновації лежать в основі економічного розвитку, а саме вони забезпечують конкурентоспроможність.

Слід зауважити, що розвиток в ринковій економіці відбувається в умовах конкуренції, які можуть і сприяти йому, і стримувати його. Однак завжди необхідно враховувати умови конкурентного середовища. На думку вчених, «... при визначенні умов конкурентного розвитку слід акцентувати увагу на агресивному впливі зовнішнього середовища і необхідності постійно протистояти цьому впливу» [14].

Значимість конкуренції для економічного розвитку підкреслюється тим, що більшість факторів, які визначають економічне зростання і наводяться вченими як хрестоматійні [12], відносяться саме до ринкових:

1) фактори пропозиції, які обумовлюють спроможність економічної системи до збільшення обсягів виробництва (наявність ресурсів);

2) фактори попиту, які обумовлюють адекватний рівень споживання результатів виробництва;

3) фактори ефективності, які обумовлюють наявність оптимальної структури виробництва та економне використання ресурсів;

4) соціокультурні, інституційні та інші фактори, які забезпечують сприятливий стан в інших сферах суспільства.

На зв'язок розвитку і конкуренції як основного механізму в ринкових умовах господарювання вказано й іншими вченими [12]. Так, наголошується, що «конкуренція як чинник розвитку несе в собі наступний сенс:

1. Приводячи до розпаду неефективні організації, вона обумовлює процвітання економіки в цілому.

2. Несприятливі чинники зовнішнього середовища посилюють конкуренцію, приводячи до вдосконалення адаптаційні механізми.

3. Зовнішнє і внутрішнє середовище, що загострює конкуренцію, призводить до відбору і вдосконалення найбільш ефективних соціально-економічних процесів» [11].

Як відзначено науковцями, конкурентний розвиток є процесом «... здійснення конструктивних змін, який призводить до появи нових якостей, за рахунок чого забезпечується стійкість підприємства та підвищується його спроможність опиратися руйнівним впливам зовнішнього конкурентного середовища [11].

Виходячи з того, що традиційно виділяють чотири сфери суспільного життя, такі як економічна, політична, духовна і соціальна, саме перелічені складові є підсистемами суспільства. Надалі, засновуючись на системному підході і враховуючи ієрархічну підпорядкованість, в економічній підсистемі слід виділити фінансову, підсистемою якої є банківська, що включає банківський сектор як підсистему 4 рівня (рис. 1.3).

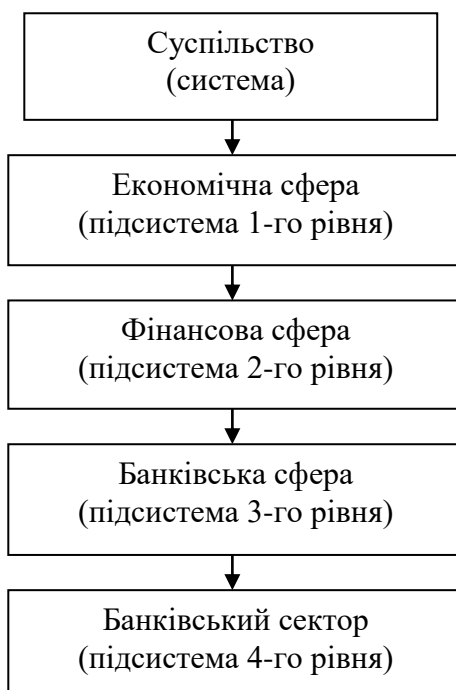

Рисунок 1.3 – Ієрархічний рівень банківського сектору як підсистеми суспільства на національному рівні [13]

Вищезазначене дає можливість, використовуючи наукові доробки, розвинути понятійний апарат щодо категорії «розвиток банківського сектору», під яким запропоновано розуміти кількісні та якісні (позитивні або негативні) структурні зміни, що відбуваються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів і проявляються через трансформацію сукупності функціонально пов'язаних між собою елементів та їх взаємозв'язків і взаємозалежностей, у результаті чого змінюється його економічний стан. Зовнішніми факторами впливу на банківський сектор є регуляторні важелі, що запроваджуються центральним банком, а також загальний правовий і господарський механізм національної економічної системи. Внутрішнім фактором є конкурентні умови [13].

«Конкурентна інтерналізація», що запропоновано до введення в науковий обіг, є двослівним поняттям і характеризує взаємозв'язок таких категорій, як конкуренція та інтерналізація. Тому, для обґрунтування цього концепту необхідно проаналізувати теорії щодо цих категорій і визначити прогалини, які необхідно

усунути для визначення орієнтирів розвитку банківського сектору, цього важливого для економіки сектору [14].

Систематизація економічних теорій дозволила структурувати їх за основними еволюційними витоками щодо конкурентної інтерналізації в банківському секторі. Так, витoki теорії інтерналізації лежать в площині еволюції теорії міжнародного руху капіталу та теорії транснаціоналізації як її основної течії. Щодо конкуренції є необхідність систематизації наукових поглядів, сконцентрованих в економічних концепціях конкуренції та конкурентних переваг щодо розвитку банківського сектору в конкурентних умовах і визначення їх прогалін [14].

Конкуренція є одним із найбільш дієвих інструментів механізму регулювання ринкової економіки, саме тому їй приділена найбільша увага економістів-теоретиків. Протягом трьох століть відбувалось становлення теорії конкуренції: від зародження перших наукових уявлень про сутність та зміст даної складної і багаторівневої категорії до становлення її як підрозділу економічної науки, що об'єднує концепції конкуренції не тільки декількох шкіл і напрямів економічної думки, але також маркетингу, менеджменту та теорії стратегічного управління. Доцільним є зупинитися на тих наукових аспектах, що мають відношення, на нашу думку, до банківського сектору та ринку банківських продуктів (послуг) [9].

Постулати теорії конкуренції були закладені в XVIII столітті у працях представників класичної політичної економії. Засновником теорії конкуренції вважається А. Сміт [13], у наукових працях якого обґрунтовано три найбільш поширені в даний час підходи до розуміння конкуренції (поведінковий, функціональний, структурний), встановлено взаємозв'язок конкуренції з попитом і пропозицією, визначено, що головним засобом ведення конкурентної боротьби є ціна, закладено основи моделі досконалої конкуренції на макрорівні, розроблено теорію абсолютних конкурентних переваг.

Значною є наукова спадщина Д. Рікардо, який описав механізм цінового регулювання ринку за допомогою конкуренції, узагальнив концепцію досконалої

конкуренції при функціонуванні ринку в довгостроковому періоді, розробив теорію відносних конкурентних переваг.

Дж. Мілля вивчав конкуренцію як один з чинників «розділу продукту» в умовах приватної власності, розроблення рівняння міжнародного попиту, виділення неконкуруючих на ринку груп [11].

К. Маркс розмежував за змістом внутрішню і міжгалузеву форми конкуренції, обґрунтував, що конкуренція є основою механізму перерозподілу капіталу між галузями, який об'єктивно встановлює середній рівень норми прибутку в національній економіці, і визначав конкуренцію як боротьбу за найбільш вигідні умови вкладення капіталу [11].

У ХІХ столітті представники неокласичного напрямку економічної науки зосередили увагу на аналізі конкуренції на мікроекономічному рівні та сутнісних умовах конкуренції.

Вченими встановлено, що головною передумовою конкуренції є обмеженість в економічних ресурсах, уточнили вплив конкуренції на механізм ринкового ціноутворення, а також заклали основи нової моделі конкуренції. Так, основоположником неокласичного напрямку А. Маршаллом було обґрунтовано механізм автоматичного встановлення ринкової рівноваги під дією законів граничної продуктивності та граничної корисності, критикував класичну модель досконалої конкуренції, розробив модель недосконалої конкуренції (проміжний стан між монополією і вільною конкуренцією), розробив теорії часткового і довгострокового стійкої ринкової рівноваги з урахуванням розвитку технологій і переваг споживачів при визначенні відносних цін, заклав теоретичні основи концепції монополістичної конкуренції [12].

Ж. Бертран описав конкуренцію як цінову на олігополістичному ринку – фірми будуть призначати ціну, рівну граничним витратам, тому можливими є два варіанти: кооперація (досягнення фірмами угоди, при якому вони стягують монопольну ціну і обслуговують кожен по половині попиту споживачів) та конкуренція (фірми встановлюють ціну на рівні граничних витрат, які є у фірм різними). Ф. Еджуорт уточнив визначення досконалої конкуренції на основі

принципу системності як умови свободи укладення та перегляду контрактів, сформулював теорію олігополії (модель Бертрана-Еджуорта).

На рубежі XIX-XX століть відбувся докорінний перегляд поглядів економічної науки на конкуренцію. З розвитком математичного апарату широке поширення отримав структурний підхід до сутності конкуренції. Так, А. Курно вказав на роль числа конкуруючих на ринку господарюючих суб'єктів. Е. Чемберлін заснував теорію монополістичної конкуренції, виявив нові нецінові форми ведення конкурентної боротьби, започаткував дослідження конкуренції як динамічного процесу. Дж. Кейнс наголошував на необхідності державного втручання в конкурентні відносини [12].

У кінці XX століття теорія конкуренції була доповнена ринковою, ресурсною та інституційною концепціями конкурентних переваг. М. Портер, основоположник ринкової концепції конкурентних переваг, вважав, що успіх фірми в конкурентній боротьбі залежить від конкурентної стратегії, в основі якої лежать конкурентні переваги. Конкурентна стратегія виходить з ситуації в галузі і наявних ресурсів, а структуру галузі формують п'ять конкурентних сил. М. Портер, виділив також основні чинники, що визначають інтенсивність конкуренції в галузі, визначив особливості базових конкурентних стратегій, довів, що в умовах глобальної конкуренції змагаються не національні господарства, а фірми, що функціонують в різних соціально-економічних умовах, а також виділив основні стадії розвитку країн відповідно до стадій конкуренції: на основі факторів виробництва, інвестицій, інновацій та багатства. Концепцію конкуренції на основі переваги ресурсів розробив С. Хант [10].

Зауважимо, що в дослідженнях виявлено наявність факту розвитку концепцій на засадах поєднання декількох. Так, модель «проривних інновацій» К. Крістенсена виходить з ресурсної концепції конкурентних переваг і інноваційної концепції конкуренції, основним постулатом якої є формування в сучасних умовах конкурентних переваг на основі принципово нової продукції і технологій [11].

Трансформація конкурентних відносин під впливом глобалізації та інформаційно-комунікативних технологій стала підґрунтям для формування

інституційної концепції конкурентних переваг, відповідно якій основними джерелами переваг є довгострокові відносини зі споживачами, партнерство, стратегічні альянси, ефективне інтегрування в інформаційне поле. У цьому ракурсі А. Бранденбургер і Б. Нейлбафф запропонували теорію соконкуренції – поєднання конкуренції та співпраці з конкурентом [11], а Дж. Мур – модель «підприємницьких екосистем», яка ґрунтується на тому, що для сучасного бізнес-середовища характерні процеси як конкуренції, так і еволюції, так звана «коеволюція» [11]. Тому стратегія компанії має поєднувати елементи суперництва і співробітництва з іншими господарюючими суб'єктами, в тому числі і з конкурентами.

У ХХІ столітті в рамках теорії конкурентних переваг відбувся перехід, який засвідчив, що співпраця в умовах глобалізації є пріоритетним джерелом, адже саме поява неконфліктних форм конкуренції надає можливість її суб'єктам, завдяки синергетичному ефекту, отримати найкращий результат в досягненні індивідуальних цілей.

Крім того, на початку ХХІ століття Я. Гордоном [13], Р. Фатхутдіновим і іншими сформувався управлінський підхід, який визначає конкуренцію як процес впливу суб'єктів конкурентної взаємодії на свої конкурентні переваги та слабкі сторони.

Ретроспективний аналіз процесу еволюції теорії конкуренції свідчить, що сформувався набір як взаємопов'язаних, так і суперечливих підходів і концепцій (табл. 1.2), які, акцентуючи увагу на окремих її аспектах конкуренції, не дозволяють об'єктивно охарактеризувати багаточисленні форми, що склалися і ще формуються в сучасних конкурентних відносинах. Уваги на банківському секторі не акцентувалося. А тому потрібні подальші дослідження і розробки щодо теоретичних засад конкуренції в банківському секторі, зокрема на локальному ринку, тим більш що в останні роки досліджуються переважно процеси глобалізації [10].

Витоки теорії (концепції, моделі) інтерналізації знаходяться в площині еволюції теорії міжнародного руху капіталу та теорії транснаціоналізації, яка є основною її течією.

Автори теорії міжнародного руху капіталу Р. Кевіс, Р. Кенен, а також А. Юасей, Г. Харберлер, Г. Джонсон, Дж. Хікс, Г. Мейє, Ж. Кнап, стверджували, що для розвитку економіки країн доцільно залучати компанії з іноземним капіталом, адже національного капіталу не вистачає щоб вирішити існуючі проблеми [10].

Відносно новим напрямом розвитку економічної науки є теорія транснаціоналізації, однак діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) була досліджена ще в роботах Т. Манна, А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла. Головною рисою ТНК є наявність у їх діяльності закордонного виробництва товарів і послуг, тобто прямих інвестицій [10].

Таблиця 1.2 – Періодизація основних підходів до концепту «конкуренція»

Період	Підхід	Представники	Концептуальна ідея	Акцент у дослідженні
1	2	3	4	5
Кінець XVIII століття	Поведінковий	А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Маршалл, Дж. Б. Кларк, М. Туган-Барановський	Конкуренція ототожнюється з чесним суперництвом між продавцями і покупцями за більш вигідні умови торгівлі, отримання найбільшого прибутку за рахунок цінової політики	Акцент на методи конкурентної боротьби, принципи вибору стратегії поведінки і т.д.
XIX століття – початок XX століття	Структурний	Ф. Еджуорт, А. Курно, Е. Чемберлін, Дж. Робінсон, Й. Шумпетер, А. Лернер	Конкуренція залежить від типу ринку, на якому здійснюється торгівля (конкуренція досконала, монополістична, олігополія і монополія)	Акцент на аналіз структури ринку, умов, які на ньому існують
XX століття	Функціональний (удосконалений поведінковий)	Й. Шумпетер, Дж. М. Кларк, П. Сраффа, Ф. Хаєк	Конкуренція розглядається як суперництво старого з новим, функціональна роль якої зводиться до порушення рівноваги внаслідок інновацій та витіснення з ринку підприємств, які використовують застарілі технології	Акцент на вивчення ролі конкуренції в економічному розвитку, нецінову конкуренцію, що базується на інноваціях та економічному прогресі

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4	5
XXI століття	Стратегічний (інтерпретований поведінковий)	М. Портер, Г. Хаммел, Дж. Мур, Р. Моборн	Головною стратегічною метою є отримання та закріплення конкурентних переваг, які забезпечать лідерство на ринку (одна з головних – інновації), захоплення потенційних ринків (вільних від конкурентної боротьби, т.з. голубі океани)	Акцент на нові напрями конкурентної боротьби (взаємовигідне співробітництво, пошук нових ринків без конкуренції), передові технології, нові види бізнесу, унікальні конкурентні переваги
	Управлінський	Я. Гордон, Р. Фатхутдінов, Ю. Рубін	Конкуренція розглядається як процесу впливу суб'єктами конкурентної взаємодії на свої конкурентні переваги і слабкі сторони	Акцент на формування конкурентних переваг і сильних сторін

Отож, на зазначених характеристиках базуються найбільш відомі концепції та моделі теорії ТНК, в основі яких використовуються ідеї С. Хаймера про прагнення ТНК використовувати недосконалі ринки, мати переваги перед місцевими конкурентами при здійсненні прямих інвестицій [13], Ч. Кіндлебергера про переваги ТНК [13], що базуються на відході від принципу досконалої конкуренції, Р. Коуза про наявність специфічного ринку всередині великої корпорації, який регулюється керівництвом, а також Р. Вернона, який пояснював феномен ТНК у концепції життєвого циклу, як прагнення нанести своїм закордонним конкурентам «попереджуючий удар».

Наукове обоснування фінансового аспекту теорій транснаціоналізації відбулось у 70-х роках ХХ століття. Р. Алібер стверджував, що рух прямих іноземних інвестицій у межах ТНК обумовлено зміною курсів валют у країнах розміщення її підрозділів [13]. Так, країни із стабільною валютою, чиї фірми використовують більш дешеві кредитні ресурси, отримують так звану «валютну

премію», що покриває ризик можливого зниження курсу в країнах з менш стабільною валютою.

У працях К. Коджими і Т. Озави відзначено, що існуючі теорії транснаціоналізації зосереджуються переважно на проблемі витрат і вигід від інвестицій для фірм [10]. У зв'язку з цим вчені досліджували вплив прямих іноземних інвестицій на економіку країн – експортерів і імпортерів капіталу, розробили схеми впливу, запропонували тезу сумісності суспільних і приватних інтересів у процесі інвестування.

Теорія інтерналізації (в окремих працях – інтернаціоналізації, відповідно назвам праць вчених, що досліджували процес) базується на ідеї Р. Коуза щодо внутрішнього ринку корпорацій, суб'єктами якого є її підрозділи. П. Баклі і М. Кессон, Дж. Макманус, А. Рагмен, Дж. Даннінг та ін., досліджуючи ТНК, зробили висновок, що значна частина формально міжнародних операцій є фактично внутрішньофірмовими, які відбуваються між підрозділами ТНК [9].

Термін «інтерналізація» походить від англійського слова *internal* – внутрішній. У теорії фірми термін «інтернальні» використано з точки зору внутрішніх витрат підприємства, на відміну від зовнішніх – екстернальних. У теорії інтерналізації цей термін використано щодо проведення процесу мінімізації трансакційних витрат (пов'язаних з укладанням угод), в результаті чого операції ТНК починають набувати «внутрішнього характеру». Отже, інтерналізація – це процеси, що пов'язані зі створенням та функціонуванням внутрішнього ринку, зокрема щодо вітчизняного банківського сектору та ТНК [9].

Систематизація наукових поглядів і компаративний аналіз дозволяє констатувати, що прогалиною теорій конкуренції є орієнтація їх положень щодо транснаціональних компаній, діяльність яких пов'язана з виробничою сферою, і не враховує специфіку сфери послуг, зокрема банківських. Ґрунтовних досліджень щодо поширення діяльності транснаціональних банків на зарубіжних ринках, їх впливу на формування та розвиток національного банківського сектору не проводилося. Загальноприйнятим є положення, що придбання та поглинання іноземними установами провідних вітчизняних банків залучає їх до

загальносвітових процесів транснаціоналізації, але водночас це зменшує перспективи створення на їх базі крупних міжнародних банків та певною мірою послаблює позиції всіх вітчизняних банків на національному фінансовому ринку [11].

Таким чином, у результаті дослідження систематизовано наукові погляди щодо теорій конкуренції, конкурентних переваг та міжнародного руху капіталу. Ретроспективний аналіз процесу еволюції теорії конкуренції та її наукових аспектів, що мають відношення до банківського сектору та ринку банківських продуктів (послуг), свідчить, що сформувався набір як взаємопов'язаних, так і суперечливих підходів і концепцій, які, акцентуючи увагу на окремих її аспектах, не дозволяють об'єктивно охарактеризувати багаточисленні форми, що склалися і ще формуються в сучасних конкурентних відносинах у національному банківському секторі [13].

Витоки теорії (концепції, моделі) інтерналізації лежать в площині еволюції теорії міжнародного руху капіталу та теорії транснаціоналізації як її основної течії.

Положення теорій конкуренції стосуються переважно транснаціональних компаній, діяльність яких пов'язана з виробничою сферою, і не враховує специфіку сфери послуг. У теоріях конкуренції, транснаціоналізації (інтернаціоналізації) та інтерналізації не акцентувалося уваги на розвитку банківського сектору приймаючої країни, що є прогалиною. Досягнення західних економістів-теоретиків не можуть бути цілком адаптовані до сучасних реалій, оскільки наукові положення не враховують умови конкуренції з іноземним капіталом. Це й обумовлює нагальну потребу в розробці концепції конкурентної інтерналізації в банківському секторі [11].

Наявність прогалин в економічних теоріях конкуренції, транснаціоналізації (інтернаціоналізації) та інтерналізації обумовило необхідність теоретико-методологічних розробок, і, перш за все, встановлення підпорядкованості і взаємозалежності процесів, уточнення категоріального апарату щодо процесів, які характеризують розвиток банківського сектору, а саме конкурентної інтерналізації [12].

1.3 Теоретико-методологічний підхід до розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації

Банківський сектор економіки є найбільш інтегрованим у світову фінансову систему, а тому залежним від процесів глобалізаційних процесів, циклічних фінансово-економічних криз, регулювання банківської діяльності на міжнародному рівні. Означене вище актуалізує питання теоретичного обґрунтування глобалізації, інтеграції, інтернаціоналізації та інтерналізації щодо банківського сектору, конкуренції між вітчизняними банківськими установами та нерезидентами на національному ринку банківських послуг.

Однак з'ясування сутності та взаємозалежності процесів інтернаціоналізації, інтеграції та інтерналізації у банківській сфері в умовах глобальної конкуренції у вітчизняній економічній літературі ще не одержало необхідного розвитку. Крім того, досягнення західної економічної теорії не можуть бути цілком адаптовані до сучасних реалій і задовольнити потреби практиків [13].

Тому розроблення теоретико-методологічних аспектів щодо процесів, які відбуваються в банківському секторі на сучасному етапі розвитку економіки, є актуальним. Потрібно систематизувати теоретико-методологічні аспекти щодо дослідження процесів інтеграції, інтернаціоналізації та інтерналізації в банківському секторі за умов глобальної конкуренції, а також пов'язаних з ними процесів транснаціоналізації.

Українська банківська система з початку її створення пройшла через декілька криз, остання з яких оцінюється як системна. Разом з цими процесами відбуваються трансформаційні зміни в регулюванні банківської діяльності, які в наукових колах оцінюються неоднозначно. Значимість банківського сектору для економічного зростання країни та нагальна потреба у визначенні науково обґрунтованих орієнтирів розвитку в нових умовах обумовили необхідність розроблення теоретичного підґрунтя – концепції, яка відповідає сучасним реаліям [10].

Теоретичні і практичні аспекти проблем розвитку банківської системи висвітлено в працях багатьох вчених і практиків. У наукових працях західних економістів-теоретиків і дослідників з міжнародних фінансових організацій, зокрема таких як Т. Левітт, С. Чава та А. Пурнанандам та інших, викладені переважно підходи до проблем, пов'язаних з міжнародною діяльністю банків, їх інтернаціоналізацією та інтеграцією з точки зору можливостей розвинених країн і негативного впливу філій на материнську компанію в період кризи.

Вітчизняні вчені приділяли увагу різним аспектам, зокрема розвитку банківської системи в умовах трансформації економічного простору – С. Алієва, Г. Чепелюк, Н. Пантелеєва, як ефективної та конкурентоспроможної – Г. Карчева, кризовищ явищ в економіці – Т. Болгар, її становленню і розвитку в умовах глобалізації – О. Дзюблюк, концентрації банківського капіталу – О. Вовчак, С. Реверчук, Ю. Бойко, еволюції монетарної політики України – У. Ніконенко, О. Копилюк, фінансово-кредитному механізму – Г. Башнянин, взаємодії банківського і реального секторів економіки в умовах глобалізації та євроінтеграції – О. Барановський [11].

Віддаючи належне розробкам вчених та їх вкладу в теоретичне та практичне вирішення означеної проблеми, слід зазначити, що на сьогодні не сформовано наукові погляди та теоретичне підґрунтя щодо розвитку національного банківського сектору в сучасних умовах впливу іноземного капіталу та конкуренції з іноземними банківськими групами [11].

Вибір банківського сектору обумовлений як його значимістю в економічному розвитку країни, так і специфічністю банківської послуги. Зазвичай, посиляються на наступні відмінності щодо товарних ринків і ринків, що формуються за рахунок банківських послуг: «об'єктом конкуренції є не товари, а ресурси, які формує банк для здійснення операцій; банк на ринку банківських послуг може бути не лише продавцем, але й покупцем; виробництво та реалізація банківських послуг можуть бути зосереджені у межах одного банку без залучення додаткових каналів збуту; діяльність банківських установ суворо регулюється Національним банком України; конкурують не лише банківські, а й інші фінансові установи» [53].

Отже, вказуючи на відмінності ринку банківських послуг від ринку товарів, звертається увага, що об'єктом конкуренції є ресурси. Між тим, на нашу думку, об'єктом конкуренції є банківський продукт, особливістю якого є надання нематеріальної послуги банком як сукупності банківських операцій з обороту фінансових ресурсів [78].

Здебільшого в дослідженнях банківської сфери не розрізняють поняття банківського продукту, послуги та операцій. Наукові праці в цьому аспекті є поодинокими. У статті 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» надається перелік діяльності банківських установ, при цьому наведено тільки поняття «операція» та «угода» [34].

Слід зазначити, що ринки товарів і послуг відрізняються загалом, на що звертали увагу вчені. Слід погодитися з їх думкою та узагальнити, що особливістю національного ринку банківських послуг є, по-перше, більш широкий перелік суб'єктів господарювання, що конкурують між собою (не тільки банки, але й небанківські кредитно-фінансові установи, а також нефінансові організації, які є суб'єктами грошово-кредитних відносин), по-друге, значна зарегульованість діяльності (нормативні вимоги щодо доступу та функціонування на ринку, що обумовлено впливом на розвиток інших секторів економіки та ринків), по-третє, ресурс (гроші) є основою послуги.

Ринок товарів і банківських послуг мають тісний зв'язок: в умовах товарно-грошових відносин товарний ринок не може повноцінно функціонувати без споживання банківських послуг [13].

Ринок банківських послуг є одним з найбільш глобалізованих. Тому за масштабами можна розрізняти такі його рівні, як глобальний, міжнародний, регіональний, національний (подальше структурування рівнів відбувається в рамках національного, наприклад, адміністративно-територіального, місцевого). На структурній ознаці, крім галузевої та ринкової, наголошується й вченими при характеристиці регіонального (адміністративно-територіального) ринку банківських послуг [5].

Глобальний фінансовий ринок, на відміну від ринків інших рівнів, які мають цілком конкретне визначення, є багатовимірним та не завжди відрізняється

чіткими рисами та параметрами. Глобальний фінансовий ринок, на відміну від міжнародного, має не дві групи суб'єктів (фінансові ринки держав, міжнародні фінансові інституції), а три – включає й транснаціональні структури. Саме глобалізація приводить до росту глобальної мережі фінансових інститутів і корпорацій, до підвищення частки бізнесу, що приходить на закордонні країни [10].

На глобальному ринку конкурують транснаціональні банки з певних країн походження, на міжнародному – банківські системи як складові фінансових систем, банки як представники національного банківського сектору, а також банківські продукти, які під впливом інформаційних технологій стрімко розвиваються. Регіональний ринок є середовищем конкуренції банківських систем, секторів та банків, які належать до країн, що входять до економічних їх об'єднань, а також банківські продукти. На національному ринку конкурують банки, як вітчизняного, так і іноземного походження, та їх банківські продукти (послуги) [8].

Більшість вчених вважають, що під конкурентоспроможністю банківської системи слід розуміти її здатність конкурувати з банківськими системами інших країн, переважно з розвиненою ринковою економікою, а також здатність національних кредитних установ конкурувати між собою [8]. Визначення орієнтує на наявність конкуренції на міжнародному і регіональному рівнях, а також на національному ринку, однак не враховує конкуренцію на внутрішньому ринку з банками іноземного походження, а також іншими його суб'єктами. Тому вважаємо, що застосування поняття «конкурентна інтерналізація в банківському секторі» є обґрунтованим, а розроблення відповідної концепції нагальною потребою для вирішення проблеми формування умов і напрямів розвитку вітчизняного сегменту банківського сектору та підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому ринку банківських послуг [8].

У докризовий період зарубіжними дослідниками акцентувалася увага на перевагах присутності іноземних банків у банківських системах країн. Обґрунтування позитивних сторін процесу інтернаціоналізації спонукало банки до виходу на фінансові ринки інших країн. Так, у дослідженнях С. Класенса і А. Бергера обґрунтовано менші витрати на фінансове

посередництво за умов збільшення іноземної присутності банків на основі аналізу показників маржі, спреду, накладних витрат, прибутку. Переваги інтернаціональної діяльності банків у праці М. Перії доведено зниженням резервів і збитків за кредитами [13].

У дослідженнях щодо розвитку іноземних банків зверталася увага на наявність бар'єрів доступу до ринків приймаючих країн, що може негативно вплинути як на ефективність їх діяльності, так і створення порогового ефекту від присутності іноземних банків для приймаючої країни [13].

Дійсно, окремі країни для зменшення впливу іноземних банків на розвиток національного банківського сектору ще до світової фінансової кризи обмежували доступ до внутрішнього фінансового ринку (зазвичай встановленням порогового значення їх частки). Слід зазначити, що загалом наявність обмежень щодо присутності іноземних банків суперечить прийнятій світовій практиці і не завжди ефективна для економіки країни.

Світова фінансова криза підтвердила наявність ризиків від присутності іноземних банків для фінансової стабільності в приймаючій країні, особливо з економікою, що розвивається та трансформується. Так, встановлено, що іноземні дочірні банки в більших обсягах скорочували кредитування, ніж вітчизняні банки [13]. Між тим, у деяких дослідженнях доводилося, що іноземні банки під час фінансових стресів підтримують свої іноземні філії через внутрішні ринки капіталу, а також за рахунок запозичень на міжнародних ринках капіталу. Однак кредитування продовжувалося в країнах, які були географічно близькими та з якими іноземні банки встановили довгострокові кредитні відносини. Це дозволяє припустити, що іноземні банки впродовж фінансової кризи робили вибір між країнами, виділяли певні з них для продовження діяльності з урахуванням певних ознак, наприклад щодо стресостійкості банківського сектору та економіки [8].

Розвиток національних банківських секторів під впливом іноземних банків на світовому рівні не досліджувався, в тому числі щодо конкуренції, незважаючи на важливість цього аспекту.

Вплив присутності іноземних банків у національному банківському секторі досліджувався вітчизняними вченими і вказувалося на протиріччя – наявність позитивних і негативних наслідків [62].

Узагальнення думок науковців дає підстави констатувати, що до позитивних ефектів присутності іноземних банків у банківському секторі приймаючої країни слід віднести:

1) сприяння розвитку здорової конкуренції, адже вітчизняні банки мають стимул покращувати роботу, розширювати спектр послуг, підвищувати кваліфікацію працівників, щоб втримати свого клієнта;

2) збільшення ресурсної бази кредитування реального сектору економіки, здешевлення кредитів за рахунок конкуренції між банками;

3) використання міжнародного банківського досвіду при впровадженні нових, більш різноманітних і якісних банківських продуктів, передових технологій обслуговування та управлінських ноу-хау (нових методів менеджменту та маркетингу, антикризових заходів, способів ведення банківського бізнесу в умовах постійної зміни економічного середовища світу у банківській сфері);

4) підвищення фінансової стійкості банківської системи за рахунок підтримки іноземних банківських структур з боку материнської фінансової установи, яка має високий рівень капіталізації, ресурсну базу та ін. [12].

Серед негативних факторів присутності іноземних банків слід відзначити:

1) збільшення доларизації банківського ресурсу, а через це й економіки, що дестабілізує національну валюту і створить загрозу для національної безпеки країни;

2) підвищується залежність і вразливість банківського сектору від коливань на світових фінансових ринках;

3) витіснення вітчизняних банків з ринку банківських послуг через надання переваг більш дешевому банківському продукту, що надається іноземним банком, який вважається більш надійним;

4) створення конкуренції високого рівня, що не забезпечує умов для розвитку вітчизняних банків;

5) вихід банків з іноземним капіталом з фінансового ринку, який не може контролюватись державними органами, а через це зростання ризиків щодо системної нестабільності банківського сектору приймаючої країни;

6) модифікація політики кредитування економіки, оскільки політика країни-донора і інтереси іноземних банків не співпадають з монітарною політикою приймаючої країни;

7) посилення іноземного контролю за банківською системою, що загрожуватиме економічній безпеці держави [13].

Вченими акцентовано увагу на більшу вагомість загроз для країн з транзитивною економікою, в якій відбуваються постійні трансформації [4].

Отже, у представленому матеріалі систематизовано теоретико-методологічні аспекти щодо дослідження процесів глобалізації, інтеграції, інтернаціоналізації та інтерналізації в банківському секторі. Уточнено категоріальний апарат [13].

Ітернаціоналізація в банківському секторі – процес розвитку банків як транснаціональних структур за рахунок міжнародної діяльності (зокрема, процеси, пов'язані з функціонуванням представництв та філій іноземних банків на ринку банківських послуг окремої країни або групи країн, а також з іноземним інвестуванням в активи) [13].

Ітерналізація в банківському секторі – процес розвитку вітчизняного сегменту банківського сектору, що характеризує результати діяльності банків певної країни у рамках її національного банківського сектору, під впливом зовнішніх чинників, а саме присутності іноземних банків [13].

Двослівне поняття «конкурентна інтерналізація», що запропоновано до введення в науковий обіг, характеризує взаємозв'язок таких категорій, як конкуренція та інтерналізація [9]. Поняття «конкурентна інтерналізація в банківському секторі» слід розуміти як процес системних перетворень екстерналій на приймаючому фінансовому ринку країни під впливом конкуренції між банками з іноземним капіталом або іноземними банківськими групами та внутрішніми банками [13].

Процеси глобалізації, інтеграції, інтернаціоналізації підсилюють конкуренцію поза національною економікою та внутрішнім ринком, а процеси інтернаціоналізації та інтерналізації – конкуренцію в рамках національної економіки та внутрішнього ринку [10].

В цілому систематизація економічних концепцій дозволила структурувати їх за основними еволюційними витоками щодо поняття конкурентної інтерналізації, визначити взаємозв'язок і взаємозалежність процесів розвитку в банківській сфері в умовах конкуренції, ввести у науковий обіг концепт «конкурентна інтерналізація в банківському секторі», обґрунтувати відповідні наукові підходи та на цій основі сформувані теоретико-методологічний підхід до розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації (додаток А), який уможлиблює визначення концепції дослідження розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації [9].

Висновки до розділу 1

Встановлено, що сучасний розвиток банківського сектору країни відбувається в умовах глобалізації й інтеграції фінансових систем, основою яких є інтернаціоналізація банківського бізнесу як розширення його міжнародних масштабів, зокрема присутності банків іноземних банківських груп у банківській системі приймаючої країни. Це підсилює конкуренцію на глобальному, регіональному та національному фінансовому ринку.

Відзначено зростання присутності іноземних банків за кількістю та обсягами активів у банківських секторах країн, що є основною тенденцією та впливає на розвиток банківських секторів країн. Обґрунтовано введення поняття інтерналізації як процесу в національному банківському секторі за умов вільного чи обмеженого доступу іноземного банківського капіталу. Обґрунтовано недостатність показників, що беруться для аналізу та наявності в них недоліків. Це дозволило сформулювати основні положення і удосконалити наукові уявлення щодо сучасних тенденцій розвитку банківського сектору [13].

Систематизація наукових поглядів і компаративний аналіз дозволяє констатувати, що положення теорій конкуренції стосуються переважно транснаціональних компаній, діяльність яких пов'язана з виробничою сферою, і не враховує специфіку сфери послуг, зокрема банківських. Досягнення західних економістів-теоретиків не можуть бути цілком адаптовані до сучасних реалій, оскільки наукові положення не враховують умови конкуренції з іноземним капіталом. Витоки теорії (концепції, моделі) інтерналізації лежать в площині еволюції теорії міжнародного руху капіталу та теорії транснаціоналізації як її основної течії. У теоріях конкуренції, транснаціоналізації (інтернаціоналізації) та інтерналізації не акцентувалося уваги на розвитку банківського сектору приймаючої країни, що є прогалиною економічних теорій. Це й дозволило науково обґрунтувати та сформулювати теоретичне підґрунтя конкурентної інтерналізації в банківському секторі [12].

Визначено, що дослідження процесів розвитку в банківській сфері стосуються переважно глобалізації, інтеграції й інтернаціоналізації. Процеси мають певну підпорядкованість, взаємозв'язок і взаємозалежність. Доведено, що слід розрізняти процеси інтеграції (приєднання) в рамках однієї країни (національна інтеграція) і декількох країн (міжнародна інтеграція). Саме міжнародна інтеграція стала фундаментом для глобалізації. Інтернаціоналізація, тобто міжнародна діяльність банків як транснаціональних структур, є першим рівнем інтеграції. Інтерналізація є процесом розвитку банківського сектору приймаючої країни, для якого є характерним посилення конкуренції з банками іноземних банківських груп. Для дослідження процесів розвитку запропоновано до використання в науковому обігу концепту «конкурентна інтерналізація в банківському секторі», під яким запропоновано розуміти процес системних перетворень екстерналій на приймаючому фінансовому ринку країни під впливом конкуренції між банками з іноземним капіталом або іноземними банківськими групами та внутрішніми банками [13].

Це дозволило сформулювати теоретико-методологічний підхід до розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УМОВ КОНКУРЕНТНОЇ ІНТЕРНАЛІЗАЦІЇ, ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

2.1 Оцінка розвитку банківського сектору України та умов конкурентної інтерналізації

Проблеми розвитку банківського сектору України вирішуються в численних працях вітчизняних науковців. Спектр теоретичних, методологічних і практичних проблем достатньо широкий. Так, розвиток банківського сектору досліджували: в умовах трансформації економічного простору – Г.Чепелюк, Н.Пантелеєва; специфіки розвитку банківського сектору країн з транзитивною економікою – Ж.Довгань, Н.Налівайко, А.Михайлов [10].

Праці цих і багатьох інших науковців використано в роботі. Віддаючи належне розробкам вчених та їх вкладу в теоретичне та практичне вирішення означеної проблеми, слід зазначити, що на сьогодні не вирішено проблему розвитку банківського сектору в конкурентному середовищі з банками іноземних банківських груп [13].

Сучасний стан і тенденції розвитку банківського сектору досліджено за основними показниками на основі статистичних даних. Важливими є показники інституційної структури, за результатами змін яких встановлено, що протягом 2011-2022 років чисельність банків у національній банківському секторі зменшилася в 2,3 разів (таблиця 2.1), при цьому кількість банків з іноземним капіталом зменшилася значно менше – в 1,3 разів, а банків зі 100%-ним іноземним капіталом збільшилася в 1,35 разів [12].

Показники банківського сектору, що відображають його інституційну структуру, перетерпіли значні зміни: загальна чисельність банків у 2022 році зменшилася на 99 порівняно з 2016 роком (з 2017 роком – на 103) і стала становити

77 банківських установ. Тенденція до скорочення чисельності підтримувалася протягом 2014-2022 років [13].

Скорочення відбулося під впливом таких чинників: банківська криза, нестабільна політична ситуація, реформи в банківській системі, розпочаті НБУ з метою її очищення та відповідності міжнародним нормам. На наш погляд, реформа, що співпала з початком кризи й перейшла в системну, не сприяла розвитку банківського сектору [13].

На загальну чисельність банків у меншому ступені вплинула світова фінансова криза, а в більшому – криза 2014 року, яка розпочалася через зовнішні та внутрішні чинники. Так, загальна кількість банків зростала до початку 2014 року, однак через загострення політичної ситуації, а більшою мірою через реформування банківського сектору, що співпало з кризою, чисельність банків почала значно скорочуватися. Однак темпи скорочення загальної кількості банків були значно більшими, ніж за банками з іноземним капіталом. Якщо загальна кількість банків зменшилася на 98, то банків з іноземним капіталом – тільки на 10. А чисельність банків зі 100% іноземним капіталом, навпаки, на 6 установ зростає. Отже, чисельність банків змінюється через скорочення кількості банків з вітчизняним капіталом та виходу іноземного капіталу з банківських установ [13].

Таблиця 2.1 – Кількість банків в Україні з 2011 по 2022 рр.¹

Рік	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	Частка в загальній кількості, %	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом	Частка в загальній кількості, %	Частка в кількості банків з іноземним капіталом, %
1	2	3	4	5	6	7
На 1.01.2012	175	47	26,9	17	9,7	36,2
На 1.01.2013	184	53	28,8	17	9,2	32,1
На 1.01.2014	182	51	28,0	18	9,9	35,3
На 1.01.2015	176	55	31,3	20	11,4	36,4
На 1.01.2016	176	53	30,1	22	12,5	41,5
На 1.01.2017	176	53	30,1	22	12,5	41,5

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7
На 1.01.2018	180	49	27,2	19	10,6	38,8
На 1.01.2019	163	51	31,3	19	11,7	37,3
На 1.01.2020	117	41	35,0	17	14,5	41,5
На 1.01.2021	96	38	39,6	17	17,7	44,7
На 1.01.2022	82	38	46,3	18	22,0	47,4
На 1.01.2023	77	37	48,1	23	29,9	62,2

¹Укладено за офіційними статистичними даними Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2022>.

Тільки протягом 2022 року загальна кількість банків зменшилася на 5 установ, а банків з іноземним капіталом – на одну (таблиця 2.2). Звертаючи увагу на тенденцію кількісних змін, слід зазначити, що якщо враховувати збільшення банків зі 100% іноземним капіталом на п'ять установ, то логічним є висновок про вихід іноземного капіталу з банків та зменшення кількості на 4 установи саме за рахунок комерційних банків з вітчизняним капіталом [13].

Таблиця 2.2 – Зміна кількості банків в Україні протягом 2022 р.

Роки	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	Частка в загальній кількості, %	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом	Частка в загальній кількості, %	Частка в кількості банків з іноземним капіталом, %
На 1.01.2022	82	38	46,3	18	22,0	47,4
На 1.02.2022	82	39	47,6	18	22,0	46,2
На 1.03.2022	82	39	47,6	18	22,0	46,2
На 1.04.2022	82	39	47,6	20	24,4	51,3
На 1.05.2022	82	39	47,6	20	24,4	51,3
На 1.06.2022	82	39	47,6	20	24,4	51,3
На 1.07.2022	82	40	48,8	23	28,0	57,5
На 1.08.2022	82	40	48,8	23	28,0	57,5
На 1.09.2022	81	40	49,4	23	28,4	57,5
На 1.10.2022	81	41	50,6	24	29,6	58,5
На 1.11.2022	79	39	49,4	22	27,8	56,4
На 1.12.2022	77	37	48,1	22	28,6	59,5
На 1.12.2023	77	37	48,1	23	29,9	62,2

Кількісні зміни в національному банківському секторі обумовили й структурні. Так, протягом 2011-2022 років частка банків з іноземним капіталом

має стійку тенденцію до збільшення – з 26,9% до 48,1%, у тому числі частка банків з 100% іноземним капіталом – з 9,7% до 29,9%. Частка банків з вітчизняним капіталом суттєво скоротилася – з 73,1% до 51,9%, з яких 6,4% є з державною часткою, а з приватним вітчизняним капіталом – 45,5%. Отже, на початок 2019 р. третина банків мають 100% іноземний капітал, тоді як на початок 2008 року була меншою за 10% [12].

Слід відзначити, що НБУ при наведенні даних щодо основних показників банківського сектору України враховує платоспроможні банки за загальною їх кількістю, в тому числі іноземні, а з них іноземні зі 100% капіталом. При наведенні даних у Огляді банківського сектору [27] враховує як іноземні банки тільки ті, що зі 100% капіталом, застосовуючи таку форму (таблиця 2.3). Такий підхід штучно збільшує чисельність вітчизняних банків (2022 рік – 51 банк, за фактом – 35). Крім того, дані постійно корегуються в бік цього сектору (за необхідності можна порівняти огляди за 2021 і 2022 роки) [13].

Тому досить логічним є висновок про те, що скорочення чисельності банків у більшому ступені відбулося у результаті діяльності НБУ як регулятора з метою відповідності до європейських норм та стандартів. Це є основною тенденцією, яка впливає на інші показники [61]. Слід також зазначити, що аналіз показників у динаміці в звітах та оглядах обмежений (найбільший лаг – один рік), що є явно недостатнім.

Таблиця 2.3 – Динаміка кількості банків в Україні за групами¹

Категорії банків	На 01.01.2019 р.		На 01.01.2020 р.		На 01.01.2021 р.		На 01.02.2022 р.	
	Кількість, од.	Зміна, +/- од.	Кількість, од.	Зміна, +/- од.	Кількість, од.	Зміна, +/- од.	Кількість, од.	Зміна, +/- од.
Платоспроможні, в тому числі	147	-33	117	-30	96	-21	82	-14
Державні	7	0	7	0	6	-1	5	-1
Іноземні	25	0	25	0	25	0	23	-2
Приватні	115	-33	85	-30	65	-20	54	-11
Неплатоспроможні	16	16	3	-13	4	1	2	-2

¹Укладено за офіційними статистичними даними [27; 28].

Зменшення чисельності банків супроводжувалося процесами злиття й поглинання. Цей ринок почав формуватися, на думку вчених, з 2001 року з входженням банків іноземних банківських груп на український ринок. Консолідація капіталу за рахунок злиття й поглинань активізувалася з 2005 року. За участі іноземних банків відбулися найдорожчі угоди: наприклад, Raiffeisen International Bank-Holding AG (Австрія) придбав АППБ «Аваль» (близько 1 млрд. дол. США), група BNP Paribas Group (Франція) – АКІБ «УкрСиббанк» (початкова угода – 350 млн. дол. США), група UniCredit (Італія) – АКБ «Укрсоцбанк» (2,2 млрд. дол. США) [19]. З 2008 року, через світову фінансову кризу, ринок скоротився, відбувалися тільки угоди, які пов'язані зі скрутним фінансовим становищем банків [12].

Банківська інфраструктура характеризується не тільки кількістю банків, але й мережею їх структурних підрозділів. У 2022 році у банків іноземних банківських груп чисельність структурних підрозділів скорочувалася переважно за рахунок тих, що вийшли з ринку, а вітчизняні приватні банки вперше з початку кризи їх не реорганізовували. Кількість структурних підрозділів вітчизняних банків становить на кінець 2022 року 1,8 тис. од., такою ж є й їх чисельність у іноземних банків [13].

За даними НБУ, із загальної кількості банкоматів у 36,6 тис. на вітчизняні приватні банки припадає 2,5 тис. (6,8%, зменшилася на 1,9% порівняно з 2021 роком), на іноземні – 6,5 тис. (19,3%, у 2021 році – 21,7%). Як видно з наведених результатів, найбільшою є частка банків з державним капіталом. Отже, вітчизняні банки за кількісними показниками поступаються іноземним.

Погіршення конкурентних умов розвитку відбулося через масовий вихід вітчизняних банків з ринку через політичну кризу та у зв'язку з запровадженням НБУ міжнародних вимог щодо фінансової стійкості, тоді як відтік іноземного капіталу не справив суттєвого впливу на укріплення вітчизняного банківського сектору. Таким чином, вітчизняний банківський сектор має недостатній рівень капіталізації, високий рівень доларизації, є недостатньо фінансово стійким і конкурентоспроможним для стабільного розвитку в умовах конкурентної інтерналізації, що підтверджує висунуту гіпотезу про переваги іноземних гравців.

Разом з тим, присутність іноземних банків повинна бути оптимальною, щоб, з одного боку, не стримувався розвиток банківського сектору країни в сегменті банків з вітчизняним капіталом, а з другого – не був значним ризик недофінансування економіки в результаті відтоку капіталу іноземних банків [13].

2.2 Оцінка стану економічної безпеки та фінансової стійкості банківського сектору

Погіршення фінансового стану та безпеки як окремих комерційних банків, так і всієї банківської системи після кризи 2014-2016 років вимагає пошуку більш досконалих заходів на рівні НБУ і напрямів управління в банках. У цьому контексті актуальності набуває питання саме оцінювання банківської безпеки загалом по сектору як однієї із головних складових економічної безпеки нашої країни [13].

Оцінювання стану економічної безпеки банківського сектору України проведено відповідно розвинутому науково-методичному підходу до оцінювання економічної безпеки та фінансової стійкості банківського сектору. Сутність такого підходу полягає в розрахунку інтегрального показника економічної безпеки, що забезпечить наукове підґрунтя з розроблення заходів з метою запобігання економічним загрозам розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації [19].

Значення індикаторів, обраних для розрахунку безпеки банківського сектору України, наведено в додатку В. За обраними індикаторами тенденції стану економічної банківської безпеки є такими [17].

За індикатором «частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України» спостерігається підвищення з 22,8% у 2015 р. до 56,4% у 2022 р., однак найвище його значення відзначено у 2021 р. – 58,5%. Часка збільшується, оскільки темпи

зростання простроченої заборгованості за кредитами є більшими через непогашення їх клієнтами-боржниками, ніж темпи зростання обсягів кредитів [13].

За індикатором «співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті» тенденція до зменшення з 168,65% у 2019 р. до 117,04% у 2022 р., при цьому найнижче значення було у 2021 р. – 109,36%. А це означає, що залучені депозити в іноземній валюті не покривають надані кредити резидентам в іноземній валюті, що негативно характеризує діяльність банківського сектору [17].

Зміна частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків у цілому має тенденцію до зменшення. Так, у 2019 р. присутність іноземного капіталу в статутному капіталі банківського сектору за часткою становила 40,6% (найвище значення – 48,8% у 2020 р.), а в 2022 р. – 27,0%. Це вказує на виведення капіталу іноземних банківських груп із банківської системи України в 2022 р. і більші темпи зростання статутного капіталу, а за рахунок цього укріплення банків з вітчизняним капіталом на внутрішньому ринку.

Показник «співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів» у цілому має тенденцію до зменшення, що є позитивним. Найбільше значення цього показника спостерігається у 2019 р. – 3,84, найменше – 3,01 у 2021 р.

Рентабельність активів має позитивну тенденцію. Так, у 2019-2021 роки цей показник має негативне значення, а у 2022 р. цей показник склав 1,69% з позитивною позначкою.

Обсяги ліквідних активів з 2019 р. зростають, а короткострокові зобов'язання зменшуються, тому їх співвідношення зростає, а тенденція є позитивною щодо діяльності банківського сектору. Між тим, слід звернути увагу на факт зменшення показника, значення якого у 2021 р. становило 88,05%, а у 2022 р. – 79,65%, на що банкам слід звернути увагу для виправлення тенденції.

Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи України зменшується з 51,59% у 2019 р. до 13,08% у 2022 р., що в цілому

є позитивною тенденцією в банківському секторі. До цього, насамперед, призвело зменшення їх активів при незначному збільшенні активів банківського сектору через зменшення кількості банківських установ у зв'язку з підвищенням НБУ значень нормативних показників фінансової стійкості по банківській системі України.

Рентабельність капіталу зросла, що є позитивною тенденцією. Про це свідчить позитивне значення цього показника у 2022 р., а саме 14,67%, порівняно з від'ємними значеннями з 2019 р. по 2021 р., при цьому найбільшим у 2020 році – -116,74%.

Коефіцієнт достатності активів зменшується. Так, у 2019 р. значення показника склало 63,37, а у 2022 р. – 38,24%, що на 25,13% менше. Така тенденція є негативною, не зважаючи на те, що валовий внутрішній продукт і активи банківського сектору зростають, однак темпи щодо останнього є більш низькими. Це певною мірою свідчить про зменшення ефективності функціонування банківських інститутів України та їх вплив на економічне зростання країни. Значення показника по країнах є різним, наприклад в 2021 р. по Білоруссії – 61,6%, по Польщі – 89,7% [4], що є більшим, ніж по Україні. В економічно розвинених країнах співвідношення активів до валового внутрішнього продукту становить більше 100%.

Кредитний ризик у 2019 р. склав 119,1%, а у 2022 р. – 28,9%, що у 4 рази менше, ніж у 2019 р. Це є позитивною ознакою, оскільки знижується ймовірність фінансових втрат в діяльності банківського сектору.

Отже, обрані індикатори мають різні тенденції.

Розраховані значення нормованих індикаторів (y_i) безпеки банківського сектору України за 2019-2022 роки наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Нормовані індикатори економічної безпеки банківського сектору України [13]

Індикатор	Значення індикатора (y_i)			
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, відсотків	0,0614	0,0261	0,0239	0,0248
2. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, відсотків	0,3135	0,7102	1,0000	0,9296
3. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, відсотків	0,3940	0,3120	0,6960	0,9200
4. Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	0,1563	0,1609	0,1993	0,1734
5. Рентабельність активів, відсотків	0,0023	0,0000	0,0789	0,9240
6. Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, відсотків	0,0117	0,0080	0,0068	0,0075
7. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, відсотків	0,3682	0,2976	0,1366	1,0000
8. Рентабельність капіталу, відсотків	0,0000	0,0000	0,0000	1,0000
9. Коефіцієнт достатності активів, відсотків	0,8337	0,6542	0,4944	0,3648
10. Кредитний ризик, відсотків	0,0420	0,0745	0,1916	0,1730

НБУ станом на 01.01.2018 р. встановив наступні економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання банками (додаток Г) [18].

Як видно з даних таблиці додатку Г, за період 2016-2022 років регулятивний капітал банківського сектору зменшився в 1,5 рази на суму 52792,1 млн. грн., що обумовлено скороченням кількості банків більш, ніж у 2 рази.

Головне призначення регулятивного капіталу полягає у покритті негативних наслідків різноманітних ризиків, які виникають в процесі діяльності, та забезпеченні захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільній роботі банків. До складу регулятивного капіталу банку відносять основний капітал (включає

статутний капітал і розкриті резерви) та додатковий (включає нерозкриті резерви, резерви переоцінки, гібридні капітальні інструменти, субординований борг).

Вимоги щодо розміру регулятивного капіталу змінюються. Згідно із Законом України «Про банки та банківську діяльність», мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації банку не може бути меншим, ніж 500 млн. грн. Для вже працюючих банків встановлено графік поступового приведення його розміру до відповідності із вимогами: статутний капітал банків має бути не меншим, ніж 120 млн. грн. до 17.06.2016 р. і поступово збільшений до рівня 500 млн. грн. до 11.07.2024 р. Підготовка змін у законодавстві щодо розміру капіталу вже буде стосуватися саме регулятивного капіталу, і перехід до його регулювання дозволить банкам наростити обсяги кредитування. При цьому нові вимоги до розміру капіталу необхідно встановити з урахуванням норм законодавства ЄС [13].

Адекватність (достатність) регулятивного капіталу за банківським сектором є вищою за встановлене нормативне значення у 10%, навіть у найтяжчих для банківської системи 2019-2020 рр., коли значення показника було нийнижчими. У 2022 р., порівняно з 2019 р., його значення збільшилося на 3,87%.

Норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (НЗ) загалом за банківським сектором витримується, оскільки за 2016-2018 рр. та 2022 р. становить біше, ніж встановлена норма, а саме не менше 9 %. У 2022 р. значення показника перевищує норматив на 1,43%.

Оскільки банківська діяльність піддається ризику ліквідності (ризиком недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу), це може призвести до того, що банки не зможуть розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат. У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, а також забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами. З метою контролю за станом ліквідності

банків НБУ встановив нормативи ліквідності: миттєвої (Н4), поточної (Н5) та короткострокової (Н6) [13].

Банківський сектор за 2016-2022 рр. значно перевищував встановлений норматив миттєвої ліквідності (Н4) у 20% (більше, ніж в 3 рази), проте за вказаний період показник зменшився на 0,6% на кінець 2022 р. у порівнянні з 2016 р. Норматив поточної ліквідності (Н5) також був вищим за норму у 40%, і був найнижчим у 2016 р. – 79%. Це свідчить про значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам, а, отже, не є необхідним в такому підвищенні показника. Норматив короткострокової ліквідності (Н6) за період 2016-2022 рр. не опускався нижче 86% (2018 р.) та перевищував встановлене нормативне значення в 60%. Отже, всі нормативи ліквідності по банківському сектору України за аналізований період значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені НБУ, що свідчить про надлишкову ліквідність.

З метою запобігання банківським ризикам НБУ встановлює нормативи кредитного ризику. Відповідно офіційним даним НБУ, за 2016-2022 рр. норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) дотримується, оскільки знаходиться в межах 19,83-22,78% і не перевищує норму у 25%. Кредитний ризик зменшується, що є позитивною тенденцією. Проте, значення нормативу демонструє достатньо високий рівень і сигналізує про наближення кризи, особливо у 2019 р.

Отже, в цілому банківські установи України дотримуються виконання нормативних вимог НБУ, окрім нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами. Проте, на сьогодні банківська система України залишається в кризовому стані [11].

Подолання кризи можливе лише за умов стабілізації економіки в цілому. Зараз банкам вдається втримувати свою ліквідність лише через те, що вони розміщують свої активи у первинні та вторинні резерви (готівку, кошти на поточних рахунках у НБУ) та не ризикують вкладати їх у високододісні активи [10].

Висновки до розділу 2

У результаті дослідження розвитку банківського сектору та оцінки умов конкурентної інтерналізації обґрунтовано аналітичне забезпечення умов розвитку банківського сектору в процесі конкурентної інтерналізації. Встановлено, що з 2014 р., через загострення політичної ситуації, а більшою мірою через реформування банківського сектору, що співпало з кризою, чисельність банків почала значно скорочуватися. Однак темпи скорочення загальної кількості банків були значно більшими, ніж за банками з іноземним капіталом. Важливою характеристикою є фондування. За структурою зобов'язань найбільша частка (56,5%) припадає на банки з державним капіталом, найменша – вітчизняних банків з приватним капіталом (14,2%). Обсяги зобов'язань іноземних банків зменшуються, як і частка за структурою. Діяльність на вітчизняному ринку іноземних банків, які порівняно з вітчизняними, мають більш високий потенціал кредитування, не призвело до суттєвого здешевлення кредитів. Найвищі відсоткові ставки, загалом за всіма видами валют, у банках з приватним капіталом. Менші ставки в національній валюті в державних банках, в іноземній – в банках іноземних банківських груп [13].

Тенденції розвитку банківського сектору обумовлені конкурентною інтерналізацією. Встановлено, що її рівень в Україні є небезпечним протягом останнього десятиріччя. Погіршення конкурентних умов розвитку, на що вказує підвищення значення показника, відбулося через масовий вихід вітчизняних банків з ринку через політичну кризу та у зв'язку з запровадженням НБУ міжнародних вимог щодо фінансової стійкості, тоді як відтік іноземного капіталу не справив суттєвого впливу на укріплення вітчизняного банківського сектору. Тому присутність іноземних банків повинна бути оптимальною, щоб, з одного боку, не стримувався розвиток банківського сектору країни в сегменті банків з вітчизняним капіталом, а з другого – не був значним ризик відтоку капіталу іноземних банків до материнської компанії у разі кризових явищ [13].

У системі забезпечення економічної безпеки банківського сектору функція органів державної влади полягає у формуванні правової, а через неї організаційної та економічної складових механізму забезпечення економічної безпеки банківського сектору, реалізація якого мінімізує зовнішні загрози ефективної банківської діяльності, сприяє створенню умов для економічного й фінансового розвитку, а на цих засадах конкурентоспроможності у фінансовому середовищі; центрального банку – в регулюванні шляхом встановлення вимог (нормативів), здійсненні нагляду і контролю за банківською діяльністю для запобігання ризиків; комерційних банків – у виконанні встановлених вимог і усунення внутрішніх ризиків. Розроблення заходів з економічної безпеки банківського сектору повинно базуватися на оцінюванні її стану [13].

Аналіз динаміки показників базових і рекомендованих індикаторів фінансової стійкості вітчизняного банківського сектору у 2019-2022 рр. дозволив констатувати, що банківська система має в цілому позитивний розвиток. Підвищення показника чутливості банківського сектору до ринкового ризику вказує на погіршення конкурентних умов.

РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

3.1 Методичний підхід до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації

Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку банківського сектору потребує постійної уваги з огляду на стійку тенденцію щодо небезпечного рівня конкурентної інтерналізації, що проявляється в умовах, які не забезпечують розвиток вітчизняних банків. Для впливу на такі умови, а також для урахування світових і регіональних тенденцій розвитку банківського сектору, необхідно застосовувати певні індикатори [13].

З цією метою розроблено методичний підхід до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації, сутність якого полягає в застосуванні системи статичних і динамічних індикаторів (таблиця 3.1), які можуть використовуватися в комплексі або як окремі та визначатися на певний рік або за період, що надасть можливість формувати інформаційно-статистичний ресурс, а на цих засадах визначати ефективні інструменти впливу на розвиток банків з вітчизняним капіталом [13].

Таблиця 3.1 – Система індикаторів для оцінки розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації [13]

Назва індикатора	Формула для розрахунку
1	2
1. Індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх активами (IPA_{fbs})	$IPA_{fbs} = A_{fbs} / A_{bsc} * 100$, де A_{fbs} – активи банків з іноземним капіталом, грн.; A_{bsc} – активи банківського сектору країни, грн.

Продовження таблиці 3.1

1	2
2. Індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх кількістю (IPN_{fbs})	$IPN_{fbs} = N_{fbs} / N_{bsc} * 100$, де N_{fbs} – кількість банків з іноземним капіталом, од.; N_{bsc} – кількість установ банківського сектору країни, од.
3. Коефіцієнт конкурентної інтерналізації (ICI)	$ICI = IPA_{fbs}/100 * IPN_{fbs}/100$, де IPA_{fbs} – індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх активами, %; IPN_{fbs} – індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх кількістю, %;
4. Індекс присутності іноземного банку у банківському секторі країни за його активами (IPA_{fbs1})	$IPA_{fbs1} = A_{fbs1} / A_{bsc} * 100$, де A_{fbs1} – активи банку з іноземним капіталом, грн.; A_{bsc} – активи банківського сектору країни, грн.
5. Розмір групи вітчизняних банків з приватним капіталом у банківському секторі країни (R_{vbs})	$R_{vbs} = K_{vbs} / K_{bsc} * 100$, де K_{vbs} – капітал вітчизняних банків з приватним капіталом, грн.; K_{bsc} – капітал банківського сектору країни, грн.
6. Розмір банківського сектору країни по відношенню до іншої країни (R_{bsc1}), банку іншої країни (R_{bsc2}),	$R_{bsc1} = K_{bsc} / K_{bsk} * 100$, $R_{bsc2} = K_{bsc} / K_{bk} * 100$, де K_{bsc} – капітал банківського сектору країни, од. валюти; K_{bsk} – капітал банківського сектору іншої країни, од. валюти; K_{bk} – капітал банку іншої країни, од. валюти
7. Індекс розвитку банківського сектору країни (IR_{bsc})	$IR_{bsc} = A_{bsc(t)} / A_{bsc(t-1)} * 100$, де $A_{bsc(t)}$ – активи банківського сектору країни в період t , грн.; $A_{bsc(t-1)}$ – активи банківського сектору країни в період $t-1$, грн.
8. Індекс розвитку групи вітчизняних банків з приватним капіталом банківського сектору країни (IR_{bsc1})	$IR_{bsc1} = A_{bsc1(t)} / A_{bsc1(t-1)} * 100$, де $A_{bsc1(t)}$ – активи групи вітчизняних банків з приватним капіталом банківського сектору країни в період t , грн.; $A_{bsc1(t-1)}$ – активи групи вітчизняних банків з приватним капіталом у період $t-1$, грн.

Розрахунками підтверджено доцільність використання показників з оцінки розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Значення індикаторів щодо оцінки розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації [13]

Показники	2019	2020	2021	2022
1. Індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх активами, %	34,9	35,4	30,8	29,9
2. Індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх кількістю, %	35,0	39,6	46,3	48,1
3. Коефіцієнт конкурентної інтерналізації (ICI)	0,1225	0,14	0,1426	0,144
4. Індекс присутності іноземного банку у банківському секторі країни за його активами:				
Укрсиббанк	3,46	3,61	3,5	3,8
Credit Agricole	1,85	2,38	2,3	2,4
Кредобанк	0,66	0,88	1,1	1,24
5. Розмір сегменту банків з вітчизняним капіталом у банківському секторі країни (R_{vbs})	63,5	30,7	48,1	45,9
6. Розмір банківського сектору країни по відношенню до іншої країни (R_{bsc1}), банку іншої країни (R_{bsc2}):				
Укрсиббанк	6791,1	3249,3	2934,0	2288,9
Credit Agricole	4980,5	5000,2	4935,9	3688,6
Кредобанк	12497,1	11378,3	9566,98	7030,8
7. Індекс розвитку банківського сектору країни (IR_{bsc})	0,95	1,00	1,06	1,02
8. Індекс розвитку групи вітчизняних банків банківського сектору країни (IR_{bsc1})	5,09	4,63	1,70	0,78
9. Індекс розвитку банків іноземних банківських груп банківського сектору країни (IR_{bsc2})	1,11	0,99	1,14	0,71

За розрахованими даними, конкурентна інтерналізація посилюється. Крім того, середні активи іноземних банків зменшуються. Ця тенденція співпадає з загально світовою, такою, що відзначається у більшості країн.

За запропонованим показником – індексом присутності іноземного банку у банківському секторі країни за його активами зроблено розрахунки за такими іноземними банками, як Укрсиббанк, Credit Agricole, Кредобанк підтверджує, що присутність іноземного капіталу в банківському секторі України зростає, що є стійкою тенденцією. За цим показником можна

оцінити вплив банку іноземної банківської групи на конкуренцію, залежно від значення коефіцієнту. З обраних для дослідження банків найбільший вплив на конкуренцію здійснює Укрсиббанк [13].

Розмір сегменту вітчизняних банків з приватним капіталом у банківському секторі країни має тенденцію до зменшення. Значна різниця в даних пов'язана з націоналізацією Приватбанку. В подальшому капіталізація банків привела до поступового збільшення частки [13].

Для оцінки розвитку банківського сектору в світових та регіональних масштабах запропоновано сукупність індикаторів (табл. 3.3), які визначають положення банківського сектору країни по відношенню до середньосвітових тенденцій, регіональних. Застосовуючи ці індикатори є можливим визначити напрями інтеграційних процесів, обрати потенціальних партнерів на зарубіжних фінансових ринках.

Таблиця 3.3 – Індикатори оцінки розвитку банківського сектору в світових та регіональних масштабах [13]

Назва індикатора	Формула для розрахунку
1. Розмір банківського сектору країни в світових масштабах (R_{bsw})	$R_{bsw} = K_{bsc} / K_{bsw} * 100$, де K_{bsc} – капітал банківського сектору країни, од. валюти; K_{bsw} – капітал банківського сектору світу, од. валюти
2. Розмір банківського сектору країни в масштабах регіонального/економічного об'єднання країн (R_{bsr})	$R_{bsr} = K_{bsc} / K_{bsr} * 100$, де K_{bsc} – капітал банківського сектору країни, од. валюти; K_{bsr} – капітал банківського сектору регіонального / економічного об'єднання країн, од. валюти
3. Співставлення між індексами розвитку банківського сектору країн (DIR_{bsc})	$DIR_{bsc} = IR_{bsc} - IR_{bsk}, IR_{bsc} > IR_{bsk}$ $DIR_{bsc} = IR_{bsk} - IR_{bsc}, IR_{bsk} > IR_{bsc}$ де IR_{bsc} – індекс розвитку банківського сектору країни, %; IR_{bsk} – індекс розвитку банківського сектору іншої країни, %
4. Співставлення між індексами розвитку банківського сектору країни та регіонального/економічного об'єднання країн (DIR_{bsr})	$DIR_{bsr} = IR_{bsc} - IR_{bsr}, IR_{bsc} > IR_{bsr}$ $DIR_{bsr} = IR_{bsr} - IR_{bsc}, IR_{bsr} > IR_{bsc}$ де IR_{bsc} – індекс розвитку банківського сектору країни, %; IR_{bsr} – індекс розвитку банківського сектору регіонального/економічного об'єднання країн, %
5. Співставлення між індексами розвитку банківського сектору країни та світу (DIR_{bsw})	$DIR_{bsw} = IR_{bsc} - IR_{bsw}, IR_{bsc} > IR_{bsw}$ $DIR_{bsw} = IR_{bsw} - IR_{bsc}, IR_{bsw} > IR_{bsc}$ де IR_{bsc} – індекс розвитку банківського сектору країни, %; IR_{bsw} – індекс розвитку банківського сектору світу, %

Для аналізу тенденцій в світі та визначення рівня конкурентної інтерналізації, порівняння з іншою країною або економічним об'єднанням країн, загалом положенням банківської системи в світі, можна застосовувати індекси присутності іноземних банків у банківському секторі країни за активами (IPA_{fbs}) та за кількістю (IPN_{fbs}), а потім розраховувати коефіцієнт конкурентної інтерналізації (ICI) [13].

Серед пострадянських країн умови конкурентної інтерналізації в Україні є подібними тим, що створені в Молдові. Банківські сектори є схожими за умовами, і вітчизняні банки можуть витримати конкуренцію. Банки Молдови, виходячи з цього, не становитимуть додаткові загрози для вітчизняних банків за умов їх присутності в банківському секторі України.

Кращі умови для розвитку національного банківського сектору створено в Азербайджані, Казахстані, Узбекистані, при цьому тенденція є позитивною. Вітчизняний капітал на умовах соконкуренції може бути присутнім в банківських секторах вищезначених країн. Аналіз правових засад і нормативних документів центральних банків цих країн можуть бути використані в якості прикладу щодо створення умов за рахунок певних механізмів [13].

Відповідно рівня конкурентної інтерналізації, з банківських секторів країн – нових членів ЄС у найбільшому степені умови є схожими з такими, що є в Словенії. Щодо банківських секторів інших країн, то слід відзначити, що прикладами вони не можуть бути, оскільки не вистояли в конкуренції з банками розвинутих європейських країн. Аналогічний сценарій розвитку банківського сектору за умови приєднання в теперішній час до загальноєвропейського фінансового простору може бути реалізований в Україні. Слід враховувати рівень розвитку банківського сектору в ЄС у подальшій розробці щодо трансформації механізму розвитку в Україні [13].

Наочна відмінність країн за коефіцієнтом конкурентної інтерналізації дозволяють відобразити місце України серед країн світу щодо створення

умов для розвитку вітчизняного сегменту банківського сектору за присутності банків іноземних банківських груп (рис. 3.1).

Використовуючи кластерний підхід, встановлено положення банківського сектору України в кластері країн СНД за двома показниками: індексами присутності іноземних банків у банківському секторі країни за активами та за кількістю в 2022 році (рис. 3.3) [13].

Отже, присутність іноземних банків повинна бути оптимальною, щоб, з одного боку, не стримувався розвиток банківського сектору країни в сегменті банків з вітчизняним капіталом, а з другого – не був значним ризик відтоку капіталу іноземних банків до материнської компанії у разі кризових явищ.

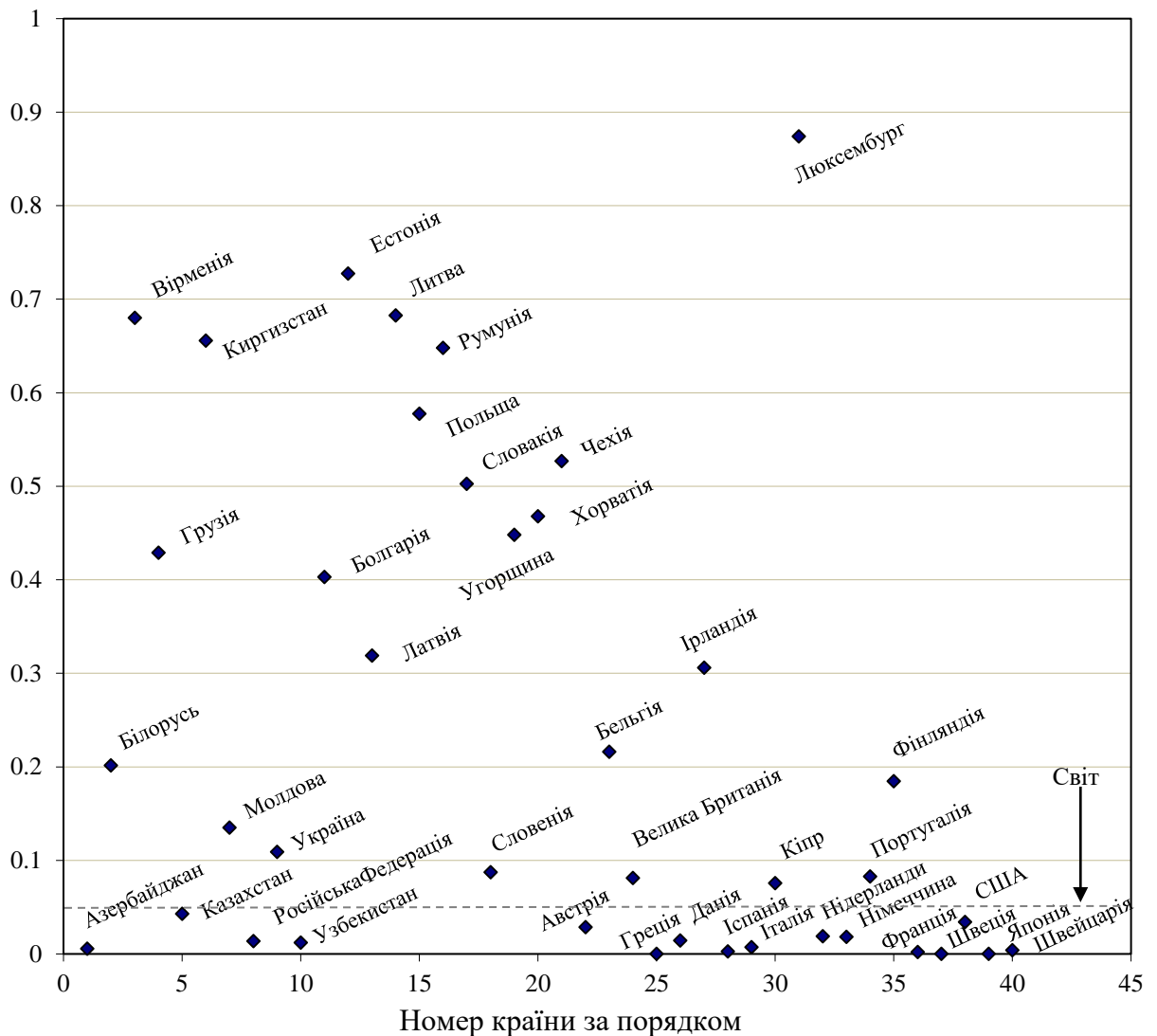

Рисунок 3.1 – Відмінність країн за коефіцієнтом конкурентної інтерналізації [13]

Отримана дендрограма вказує, що банківський сектор України за індексами присутності іноземних банків за активами та за кількістю може бути порівняний з банківським сектором Молдови. Інтеграційні процеси є можливими за умов виходу вітчизняних банків на ринки, перш за все Молдови, а крім того Киргизстану, Вірменії, Узбекистану, Азербайджану (Російська Федерація виключена через політико-військові дії) [13].

Виходячи з дендрограми, отриманої для банківських секторів країн ЄС та країн – нових її членів, банківський сектор України не може на даному етапі повноцінно інтегруватися до єдиного фінансового простору європейських країн.

З використанням методу k-середніх (програма Statistica) за двома показниками (частка іноземних банків в активах та частка іноземних банків у загальній їх кількості) здійснено кластерний аналіз (додаток Г).

Метою алгоритму є оптимальне розподілення країн на кластери для визначення місця України серед інших країн. Сутність процедури полягає в переміщенні об'єктів з одного кластера в іншій для мінімізації внутрішньокластерної дисперсії та максимізації міжкластерної. Країни розподілено на 5 кластерів (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Розподіл країн за кластерами [13]

Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4	Кластер 5
Вірменія	Білорусь	Казахстан	Азербайджан	Греція
Грузія	Молдова	Україна	Російська	Франція
Болгарія	Бельгія	Словенія	Федерація	Швеція
Естонія	Велика	Нідерланди	Узбекистан	Японія
Латвія	Британія	Португалія	Австрія	
Литва	Ірландія	США	Данія Іспанія	
Польща	Кіпр		Італія	
Румунія			Німеччина	
Словакія			Китай	
Угорщина			Швейцарія	
Хорватія				
Фінляндія				

До кластеру 1 увійшло 12 країн, в яких частки іноземних банків в активах і в загальній кількості банківських установ є найбільшими.

До кластеру 2 увійшло 6 з обраних для дослідження країн, до кластеру 3 – 6, до кластеру 4 – 9, до кластеру 5 – 4 країни, в яких частки іноземних банків в активах і в загальній кількості банківських установ є найменшими. Банківський сектор у країнах, які увійшли до кластеру 1 є найменш захищеним і найбільш залежним від впливу іноземних банків.

Україну серед країн світу віднесено до кластеру 3, поряд з Казахстаном та Словенією. Білорусію – до кластеру 4. З цього видно розбіжності між країнами в розвитку банківського сектору. В Україні вплив іноземних банківських груп є значним, однак необхідним є розвиток саме банків з вітчизняним капіталом [13].

Викликає інтерес питання щодо зміни кластерів порівняно з докризовою ситуацією. З цією метою здійснено кластерний аналіз країн, за яким отримано 3 кластери (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Розподіл країн за кластерами

Кластер 1			Кластер 2			Кластер 3		
Білорусь	Казахстан		Вірменія	Грузія	Киргизстан	Азербайджан	Російська	
Молдова	Україна	Словенія	Болгарія	Естонія	Латвія	Федерація	Узбекистан	
Бельгія	Велика Британія		Литва	Польща	Румунія	Австрія	Данія	Іспанія Італія
Греція	Кіпр	Люксембург	Словакія		Угорщина	Німеччина	Франція	Швеція
Нідерланди	Португалія		Хорватія	Чехія	Ірландія	Китай	Японія	Швейцарія
Фінляндія	США							

До кластеру 1 увійшли 13 країн, до кластеру 2 – 15 країн, до кластеру 3 – 13 країн. Україну віднесено до кластеру 1, в якому найбільший вплив іноземного капіталу. До цього кластеру увійшли й Білорусь та Російська Федерація [13].

Збільшення кількості кластерів свідчить про більшу диференціацію країн в питанні участі іноземного капіталу в національному банківському

секторі після світової фінансової кризи, а зменшення країн в кластері 1 – про спрямованість країн до його меншої участі.

Отже, індекси присутності іноземних банків у банківському секторі можуть мати різні значення і тенденції (наприклад, більша кількість банків іноземних банківських груп, але менші їх активи в країні). Між тим, країни знаходяться в одному кластері. Незважаючи на встановлене, ці показники можна застосовувати для порівняння країн з метою визначення позиції країни в світі та подібних умов для застосування досвіду країн з одного кластеру щодо механізмів розвитку банківського сектору [13].

Кластеризація показала, що іноземні банки обмежують присутність або через сильні конкурентні позиції національних банків (наприклад, США), або через недостатньо розвинуту економіку. У випадку України, саме низькі темпи розвитку економіки обмежують присутність іноземних банків за відсутності таких у законодавчому полі, що з іншого боку, надає можливість набуту вітчизняним банкам за певний час конкурентних позицій [13].

Удосконалений методичний підхід до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації базується на застосуванні сукупності статичних і динамічних індикаторів, у якості яких запропоновано такі: індекси присутності іноземних банків; коефіцієнт конкурентної інтернаціоналізації; розмір банківського сектору; розмір сегменту банків з вітчизняним капіталом; індекс розвитку банківського сектору, групи вітчизняних банків, групи банків з іноземним капіталом. Їх використання в комплексі або як окремі на певний рік або за період надасть можливість формувати інформаційно-статистичний ресурс щодо рівня розвитку банківського сектору, зокрема визначати місце країни в певному кластері, а на цих засадах приймати обґрунтовані рішення щодо інтеграції з фінансовою системою іншої країни або економічних об'єднань країн [63].

3.2 Напрями трансформації механізму розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації

З огляду на стійку тенденцію щодо небезпечного рівня конкурентної інтерналізації, необхідно запровадити механізм, реалізація якого сприятиме формуванню таких умов для банківської діяльності, в яких би розвивався вітчизняні банки. Для формування такого механізму необхідно, по-перше, з'ясувати чинники, що негативно впливають на розвиток банківської системи, по-друге, визначити сутність та складові механізму, по-третє, встановити напрями удосконалення його складових, за рахунок використання яких будуть усунуті негативні чинники та створені умови розвитку для вітчизняних банків з урахуванням відкритості доступу банків іноземних банківських груп до національного ринку банківських послуг і стимули, які спонукатимуть їх до діяльності в напрямку, необхідному для національної економіки [63].

На стійкий розвиток банківського сектору України негативно впливає ряд чинників (додаток Д) [63].

Проаналізуємо найбільш значні і взаємопов'язані чинники. Чинники згруповано на засадах проведеного аналізу стану та тенденцій основних показників діяльності. Зазначені чинники потребують аналізу для створення інформаційного підґрунтя в процесі формування механізму.

Високий рівень доларизації економіки обумовлений її відкритістю і участю суб'єктів господарювання в світогосподарських зв'язках. Вітчизняні банки реагують на цей чинник відповідною доларизацією кредитів для обслуговування потреб клієнтів, і депозитів. Доларизація кредитів і депозитів обумовлює можливості підвищення як доходу, так і ризику. Доларизація є явищем в крахах з нестійкою економікою, а тому періодичним з історичної точки зору. Інфляція на внутрішньому ринку передуює процесам доларизації. Зменшення рівня інфляції, стійкий розвиток економіки, її структурна перебудова з сировинної та товарну з високою доданою вартістю є

чинниками, що сприятимуть оптимізації доларової залежності банківського сектору і економіки загалом.

Політична нестальність і кризові явища є детермінантами девальвації валюти та втрати банківським сектором фінансової стійкості, а, отже, стабільності фінансовою системою і національною економікою [65]. Для підвищення фінансової стійкості банківського сектору пропонується розширення об'єкту обов'язкової аудиторської перевірки результатів фінансової звітності банківських установ, висновок за якою щорічно надається банком до НБУ, і введення до переліку індикаторів фінансової стійкості відповідно до методики НБУ, узгодженої з методикою МВФ з більшим їх переліком, що дозволить напрацювати базу для обґрунтування нормативів міжнародних індикаторів з урахуванням вітчизняного досвіду.

Проблему підвищення довіри до банківської системи можливо вирішити і за рахунок запровадження правового підґрунтя щодо захисту вкладів юридичних осіб, якого до цього часу не існує. Захист вкладів фізичних осіб здійснюється через діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Банки-учасники (а це всі банки, крім Ощадбанку) щорічно відраховують внески в Фонд, який за умови ліквідації банку відшкодовує через обраний для цього банк кошти за вкладами фізичних осіб і фізичних осіб-підприємців у розмірі 200 тис. грн. на сьогоднішній день. Йде дискусія про підвищення розміру суми, що відшкодовується. Юридичні особи є незахищеними. З дня початку процедури виведення неплатоспроможного банку з ринку, рахунки блокуються. Юридичні особи можуть лише заявити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб свої вимоги до банку, і такі вимоги можливо будуть задоволені в порядку визначеної законом черговості.

Проблема підвищення рівня капіталізації банківського сектору обумовлена її нерелевантністю потребам економіки. Через вимогу НБУ щодо розміру статутного капіталу банку, встановленого спочатку Постановою Правління НБУ від 06.08.2014 р. № 464 «Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру», а потім

змінами від 04.02.2016 р. № 58, з ринку вийшли малі банки з вітчизняним капіталом. Мінімальний розмір статутного капіталу для банку не нижче 500 млн. грн., встановлений Законом України «Про банки і банківську діяльність», фактично унеможлиблює повноцінний розвиток комерційних банків з вітчизняним капіталом. реалізуються у відповідності до графіку [34].

Отже, інтеграція банківського сектору України до європейської спільноти центральних банків здійснюється в останні роки шляхом імплементації законодавства ЄС, реалізації проектів за підтримки ЄС, що є цілком обґрунтованим. Інтеграційні процеси в фінансовій сфері України повинні базуватися на конкурентоспроможності банківського сектору.

Для стійкого розвитку банківського сектору необхідним є запровадження комплексного механізму, який включатиме складові та їх елементи для усунення чинників негативного впливу. Так, для поліпшення ситуації в банківському секторі доцільно запровадити такі складові механізму: інституційну, організаційну, інформаційно-комунікативна, інноваційна та економічна [13].

Реалізація пропонованого підходу до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації дозволила розробити напрями удосконалення механізму, які структуровано за його складовими та інструментами (додаток Є). Під механізмом розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації запропоновано розуміти комплекс взаємопов'язаних принципів (структурованість за складовими, взаємодоповнення для комплексного впливу), методів (прямого та опосередкованого), складових (нормативно-правовий, організаційний, інформаційно-комунікативний, інноваційний, економічний) та їх інструментів (важелів, заходів) впливу на банківський сектор для забезпечення його стабільного поступового покращення стану та зміцнення його конкурентоспроможності [10].

Реалізація механізму сприятиме підвищенню конкурентоспроможності, запровадженню інноваційного та інтеграційного підґрунтя розвитку

вітчизняного сегменту банківського сектору економіки України, покращенню умов конкурентної інтерналізації та створенню можливості започаткування процесів інтернаціоналізації за участі банків з вітчизняним капіталом [10].

Слід також враховувати стратегічну спрямованість механізму, виходячи з задекларованих прагнень України щодо вступу до ЄС, а отже приєднання в майбутньому національної банківської системи до єдиного європейського фінансового простору [10].

Таким чином, визначено складові комплексного механізму розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації та удосконалено їх напрями трансформації, основними з яких є [13]:

для інституційної – щодо законів, норм та їх узгодженості з міжнародними і європейськими правовими актами, стратегії, політики НБУ і банків;

організаційної – щодо інституційної структури, консолідації та реорганізації сектору, архітектури моделі регулювання;

інформаційно-комунікативної – щодо єдиного динамічного інформаційного простору, інформаційних ресурсів з ліквідації та реструктуризації, комунікативних каналів;

інноваційної – щодо послуг, технологій, банків;

економічної – щодо норм капіталізації, заощаджень населення, вкладів юридичних осіб, резервування, податкового навантаження. Реалізація заходів за цима напрями сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків з вітчизняним капіталом [13].

Висновки до розділу 3

З метою формування інформаційно-статистичного ресурсу, який би дозволяв науково обгрунтовано визначати ефективні інструменти впливу на

розвиток банків з вітчизняним капіталом, удосконалено методичний підхід до оцінювання розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації із застосуванням сукупності статичних і динамічних індикаторів (індекси присутності іноземних банків; коефіцієнт конкурентної інтернаціоналізації; розмір банківського сектору; розмір сегменту банків з вітчизняним капіталом; індекс розвитку банківського сектору, групи вітчизняних банків, групи банків з іноземним капіталом). Індикатори які використовуються в комплексі або як окремі та визначаються для країни відносно іншої країни або її банку на певний рік або за період, що надасть можливість визначати місце країни в певному кластері, а на цих засадах приймати обґрунтовані рішення щодо інтеграції з фінансовою системою іншої країни або економічних об'єднань країн [13].

Удосконалено напрями трансформації комплексного механізму розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації за визначеними його складовими – інституційною (щодо законів, норм та їх узгодженості з міжнародними і європейськими правовими актами, стратегії, політики НБУ і банків), організаційною (щодо інституційної структури, консолідації та реорганізації сектору, архітектури моделі регулювання), інформаційно-комунікативної (щодо єдиного динамічного інформаційного простору, інформаційних ресурсів з ліквідації та реструктуризації, комунікативних каналів), інноваційної (щодо послуг, технологій, банків), економічної (щодо норм капіталізації, заощаджень населення, вкладів юридичних осіб, резервування, податкового навантаження [13]. Реалізація напрямів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків з вітчизняним капіталом.

ВИСНОВКИ

Отримані в дисертаційній роботі теоретико-методологічні та науково-методичні положення в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему розвитку банківського сектору національної економіки в умовах конкурентної інтерналізації, вирішення якої створює передумови для підвищення його конкурентоспроможності, рівня економічної безпеки країни та інтеграції в світову фінансову систему. Основні наукові і прикладні результати полягають у такому:

1. Встановлено, що сучасний розвиток банківського сектору країни відбувається в умовах глобалізації й інтеграції фінансових систем, основою яких є інтернаціоналізація банківського бізнесу як розширення його міжнародних масштабів за рахунок присутності банків іноземних банківських груп у банківській системі приймаючої країни. Доведено, що такі процеси розвитку банківських систем підсилюють конкуренцію в банківській сфері на глобальному, регіональному на національному ринках. Це дозволило обґрунтувати предметне поле дослідження розвитку банківського сектору - виокремлення інтерналізації як процесу в національному банківському секторі за умов вільного чи обмеженого доступу іноземного банківського капіталу, що обумовлює необхідність розвитку та розроблення відповідних теоретичних і науково-методичних підходів.

2. Систематизація наукових поглядів щодо конкурентної інтерналізації в банківському секторі і їх компаративний аналіз дозволяє констатувати, що положення теорій конкуренції стосуються переважно транснаціональних компаній, діяльність яких пов'язана з виробничою сферою, і не враховує специфіку сфери послуг, зокрема банківських. Компаративний аналіз теорії конкуренції та її наукових аспектів, що мають загальне відношення до банківського сектору та ринку банківських продуктів (послуг), засвідчив, що

сформувався набір як взаємопов'язаних, так і суперечливих підходів і концепцій, які, акцентуючи увагу на окремих її аспектах, не дозволяють об'єктивно охарактеризувати багаточисленні форми, що склалися і ще формуються в сучасних конкурентних відносинах у національному банківському секторі. Існуюча теорія інтерналізації, що еволюціонувала з теорії міжнародного руху капіталу та теорії транснаціоналізації як її основної течії, розглядає аспект скорочення витрат для транснаціональних компаній. У теоріях конкуренції, транснаціоналізації (інтернаціоналізації) та інтерналізації не акцентувалося уваги на розвитку банківського сектору приймаючої країни, що є прогалиною економічних теорій. Це й дозволило науково обґрунтувати та сформулювати теоретичне підґрунтя конкурентної інтерналізації в банківському секторі.

3. Сформульовано теоретико-методологічний підхід до розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації, які виходять із специфічних чинників, які створюються для вітчизняних банків в результаті доступу іноземних до банківського сектору та внутрішнього ринку. Визначено наукові підходи до розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації. У сукупності дані теоретико-методологічні положення обґрунтували логіку подальшого дослідження.

4. Сформовано методологічний підхід до дослідження розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації, який включає постулати розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації, гіпотези: переваг іноземних гравців у конкурентній боротьбі на приймаючому ринку банківських послуг, диверсифікації ризику щодо зниження за умов конкурентної інтерналізації загроз економічній безпеці та фінансовій стійкості банківського сектору, розвитку банківського сектору на основі відновлення довіри до банківської системи через присутність більш надійних іноземних банків або потужних вітчизняних.

5. Удосконалено методичний підхід до оцінювання конкурентних умов розвитку банківського сектору, що базується на аналізі тенденцій розвитку

банківського сектору за сукупністю основних показників шляхом їх розширення і включення до переліку кількісних показників, що характеризують інституційну структуру за групами банків (державні, банки з іноземним капіталом, банки з 100% іноземним капіталом, банки з приватним вітчизняним капіталом), розширення групи балансових показників (введення індикатору щодо загальних і чистих активів іноземних банків), розрахунку запропонованого до використання коефіцієнту конкурентної інтерналізації та визначенні його рівня на основі науково-обґрунтованих градацій (мінімальний, низький, оптимальний, задовільний, незадовільний, небезпечний, критичний, надкритичний).

6. Розвиток науково-методичного підходу до оцінювання стану економічної безпеки та фінансової стійкості банківського сектору ґрунтується на додаванні до переліку індикаторів, наданого у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (2013 р.), таких, що важливі з точки зору банківської діяльності в умовах конкурентної інтерналізації. Виходячи з розуміння фінансової стійкості банківського сектору як його здатності загалом і банків зокрема створювати умови стабільної діяльності з точки зору недопущення та відвернення явних і потенційних загроз, у роботі розвинуто комплексну систему ризик-орієнтованих індикаторів оцінки фінансової стійкості банківського сектору, яка є дворівневою і на рівні банку полягає в поєднанні індикаторів, які введено НБУ і МВФ з визначенням нормативів для кожного з них, а на рівні банківського сектору – використання індикаторів за методикою МВФ з включенням відсутніх у методиці індикаторів таких, що рекомендовані НБУ.

7. Застосування методичного підходу до оцінювання конкурентних умов розвитку банківського сектору дозволило аналітично обґрунтувати висновки щодо змін умов банківської діяльності в останнє десятиріччя під впливом кризових явищ та політики НБУ. В інституційній структурі найбільшою з трьох груп є група банків з вітчизняним капіталом, однак вона скорочується за кількістю установ і часткою активів, що обумовлює певні

тенденції. Рівень конкурентної інтерналізації у банківському секторі в Україні – небезпечний, через суттєве скорочення чисельності банків з вітчизняним капіталом у зв'язку з запровадженням міжнародних вимог щодо фінансової стійкості.

8. Удосконалений методичний підхід до оцінки розвитку банківського сектору в умовах конкурентної інтерналізації ґрунтується на застосуванні системи наступних індикаторів: індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх активами; індекс присутності іноземних банків у банківському секторі країни за їх кількістю; коефіцієнт конкурентної інтерналізації; індекс присутності іноземного банку у банківському секторі країни за його активами; розмір групи вітчизняних банків з приватним капіталом у банківському секторі країни; розмір банківського сектору країни по відношенню до іншої країни, банку іншої країни; індекс розвитку банківського сектору країни; індекс розвитку групи вітчизняних банків з приватним капіталом банківського сектору країни; індекс розвитку банків іноземних банківських груп банківського сектору країни. Наведені показники використовуються в комплексі або як окремі та визначаються на певний рік або за період, що надає можливість формувати інформаційно-статистичний ресурс щодо рівня розвитку банківського сектору, а на цих засадах визначати ефективні механізми впливу на розвиток банків з вітчизняним капіталом.

Отримані положення в сукупності сприятимуть розвитку банківського сектору національної економіки в умовах конкурентної інтерналізації, створюватимуть передумови для підвищення його конкурентоспроможності, забезпечуватимуть економічну безпеку країни та її інтеграцію в світову фінансову систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів 2011-2022 років за показниками фінансової звітності і згрупованими балансовими залишками банків. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208
2. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>.
3. Варцаба В. І. Індекс фінансового стресу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. С. 238–241. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/107.pdf
4. Далгич К. В. Оцінка рівня інституційного розвитку банківської системи України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. Вип. 19. Ч. 1. С. 113–119.
5. Дятлова Ю. В. Банківський сектор в умовах конкуренції з іноземним капіталом: систематизація досвіду країн і тенденції. *Економічний простір*. 2018. № 140. С 5–13.
6. Дятлова Ю. В. Банківський сектор економіки країни: рівні формування конкурентоспроможності. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (4-5 жовт. 2018 р., м. Маріуполь)*. Маріуполь: Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2018. С. 64–67.
7. Дятлова Ю. В. Інтернаціоналізація, інтеграція та інтерналізація в банківському секторі: теоретико-методологічні аспекти в контексті глобальної конкуренції. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2018. № 6 (105). С. 145–151.
8. Дятлова Ю. В. Конкурентоспроможність банківської системи: наукові погляди та практична реалізація. *Фінансові дослідження: електронне*

наукове фахове видання. 2018. № 2. URL: <https://fr.stu.cn.ua/index.pl?task=contextview&l=ua&id=15>.

9. Дятлова Ю. В. Концепція конкурентної інтерналізації в банківському секторі: еволюція теорій і наукові положення. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1 (17). С. 219–227.

10. Дятлова Ю. В. Механізм банківського кредитування інновацій у реальному секторі економіки. *Актуальні проблеми економіки та управління: зовнішньоекономічні, інноваційні та фінансові аспекти: зб. наук. праць за матеріалами круглого столу* (22 трав. 2019 р., м. Маріуполь). Маріуполь: ДонДУУ, 2019. С. 87–94.

11. Дятлова Ю. В. Механізм розвитку банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації: методологічний підхід до формування. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку: зб. наукових праць Донецького державного університету управління. Серія «Економіка»*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. Т. XX. Вип. 311. С. 255–264.

12. Дятлова Ю. В. Механізми розвитку та безпеки банківського кредитування: досвід країн ЄС та сучасні реалії. *Вісник економічної науки України*. 2018. № 2 (35). С. 51–57.

13. Дятлова Ю. В. Розвиток банківського сектору України: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: Видавництво «НТМТ», 2019. 371 с.

14. Дятлова Ю. В. Розвиток інструментів валютного регулювання в форматі лібералізації та фінансової стійкості. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку: зб. наукових праць Донецького державного університету управління. Серія «Економіка»*. Т. XIX. Вип. 308. Маріуполь, ДонДУУ, 2018. С. 118–126.

15. Звіт про фінансову стабільність: Національний банк України. 2016. Вип. 2. 66 с. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40819104>.

16. Звіт про фінансову стабільність: Національний банк України. 2018 р. 50 с. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=226276F5777AF6A0823E665AAD753628?id=83816603>.

17. Індикатори фінансової стійкості та довідкові дані. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575.

18. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

19. Колодізєв О. М., Плєскулн І. В. Систематизація практичних рекомендацій щодо пошуку моделей оцінки, контролю та ефективного управління ризиками для забезпечення протидії легалізації «брудних коштів». *Управління стійким розвитком економіки: теоретичні і практичні аспекти*: монографія / за ред. д.е.н., проф. Прохорової В. В. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2018. С. 264-278.

20. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18.06.2015 р. № 391. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266>.

21. Кредитування МВФ. Інформаційна довідка URL: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/rus/howlendr.pdf>.

22. Критерії розподілу банків на окремі групи: Рішення Правління НБУ від 10.02.2017 р. № 76-рш. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377&cat_id=55838.

23. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07>.

24. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.

25. Механізм розширеного фінансування. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.

26. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9. Фінансові інструменти. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf

27. Огляд банківського сектору 2022: Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=88238661>.

28. Основні показники діяльності банків України: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.

29. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

30. Показники банківської системи. URL: bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

31. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 р. № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>.

32. Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій: Постанова Правління НБУ від 17.07.2001 р. № 275 зі змінами внесеними Постановою НБУ від 25.09.2006 р. № 374. *Офіційний вісник України*. 2001. № 34. Ст. 1601.

33. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.93 № 3660-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 50. Ст. 472 (у редакції від 02.08.2017 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.

34. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 5-6, ст. 30 (у редакції закону № 2621-VIII від 22.11.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

35. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 30. Ст. 239. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.

36. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування: Закон України від 03.07.2018 р. № 2478-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 46. Ст. 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2478-19>.

37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування: Закон України від 27.04.2010 р. № 2155-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 26. Ст.270. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2155-17>.

38. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 51. Ст. 292. (у редакції від 24.11.2018 р., підстава – 2418-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.

39. Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова правління НБУ від 12.05.2015 р. № 312. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15>.

40. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.96 р. № 237/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 36. Ст. 164 (у редакції від 03.03.2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>.

41. Про захист економічної конкуренції: Закон України № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 12. Ст. 64 (у редакції від 18.01.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

42. Про збільшення капіталу банків України: Постанова Правління Національного банку України від 04.02.2016 р. № 58. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27072754>.

43. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 47. Ст. 646 (у редакції від 06.11.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>).

44. Про Національний банк України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 29. ст. 238 (у редакції 2473-VIII від 07.02.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

45. Про Раду з фінансової стабільності: Указ Президента України від 24.03.2015 р. № 170/2015. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/170/2015>.

46. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. № 15-93. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 17. Ст. 184.

47. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 86/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 18. Ст. 78 (у редакції від 07.02.2019 р., підстава – 2473-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

48. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 р. № 569-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-р>.

49. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 1. Ст. 1. (у редакції від 07.02.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

50. Рейтинг Fortune Global 500 у 2022 р. URL: <https://fortune.com/global500/2022>.

51. Рекова Н. Ю., Дятлова Ю. В. Розвиток кредитування реального сектору економіки: фокус на АПК як пріоритетну галузь. *Фінансовий простір: електронне наукове фахове видання*. 2019. № 1 (33). С. 8-17. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/672>.

52. Річний звіт МВФ 2018 URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2018/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2018-ru.pdf>.

53. Руда О. Л. Конкуренентоспроможність банків на ринку надання банківських послуг. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 58–61.

54. Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки: Проект стратегії розвитку банківської системи 2016-2020. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf

55. Стратегія макропруденційної політики НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83019081>.

56. ТОП-10 найбільших Банків Світу. URL: <https://busines.in.ua/top-10-najbilshyh-bankiv-svitu>.

57. ТОП-10 найбільших публічних компаній URL: <https://financoff.com/news/fin/forbes-sklav-spisok-najbilshih-publichnih-korporacij-svitu-2022>

58. Фонд системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України № 4452-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 50. Ст. 564 (у редакції від 09.02.2019 р., підстава – 2491-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

59. Хоружий С. Класифікація моделей регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29, № 1. С. 101–107.

60. Штефан Л. Б. Аналіз деяких індикаторів фінансової безпеки банківської системи України. *Економіка та суспільство: електронне наукове фахове видання*. 2018. Вип. 16. С. 862–870. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/131.pdf

61. Diatlova Yu. Integration of the Ukrainian banking system into the European financial sphere: main trends and directions. *Revue Algerienne de finances publiques*. 2018. Volume 8. № 1. P. 20–28.

62. Diatlova Yu. Mechanism of sustainability regulation of the financial system and the banking sector of economy in globalization and integration

conditions. *The Economics of the XXI Century: Current State and Development Prospects*: monograph. London: Sciemcee Publishing, 2018. P. 166-181.

63. Diatlova Yu. Sustainable development of the banking sector: trends, factors and enforcement mechanisms. *Journal SEPIKE*. 2019. Edition 23. P. 37-42.

64. Diatlova Yu. The development of the banking sector of Ukraine in the context of Eurointegration: economic basis and strategic objectives. *International Journal of New Economics, Public Administration and Law*. 2019. № 1 (3). P. 16-34.

65. Diatlova Yu. The mechanisms of country economy and financial system stabilization. *Актуальні проблеми зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. науковців і студентів (25 жовт. 2018 р., м. Маріуполь)*. Маріуполь: ДонДУУ, 2018. С. 48-52.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

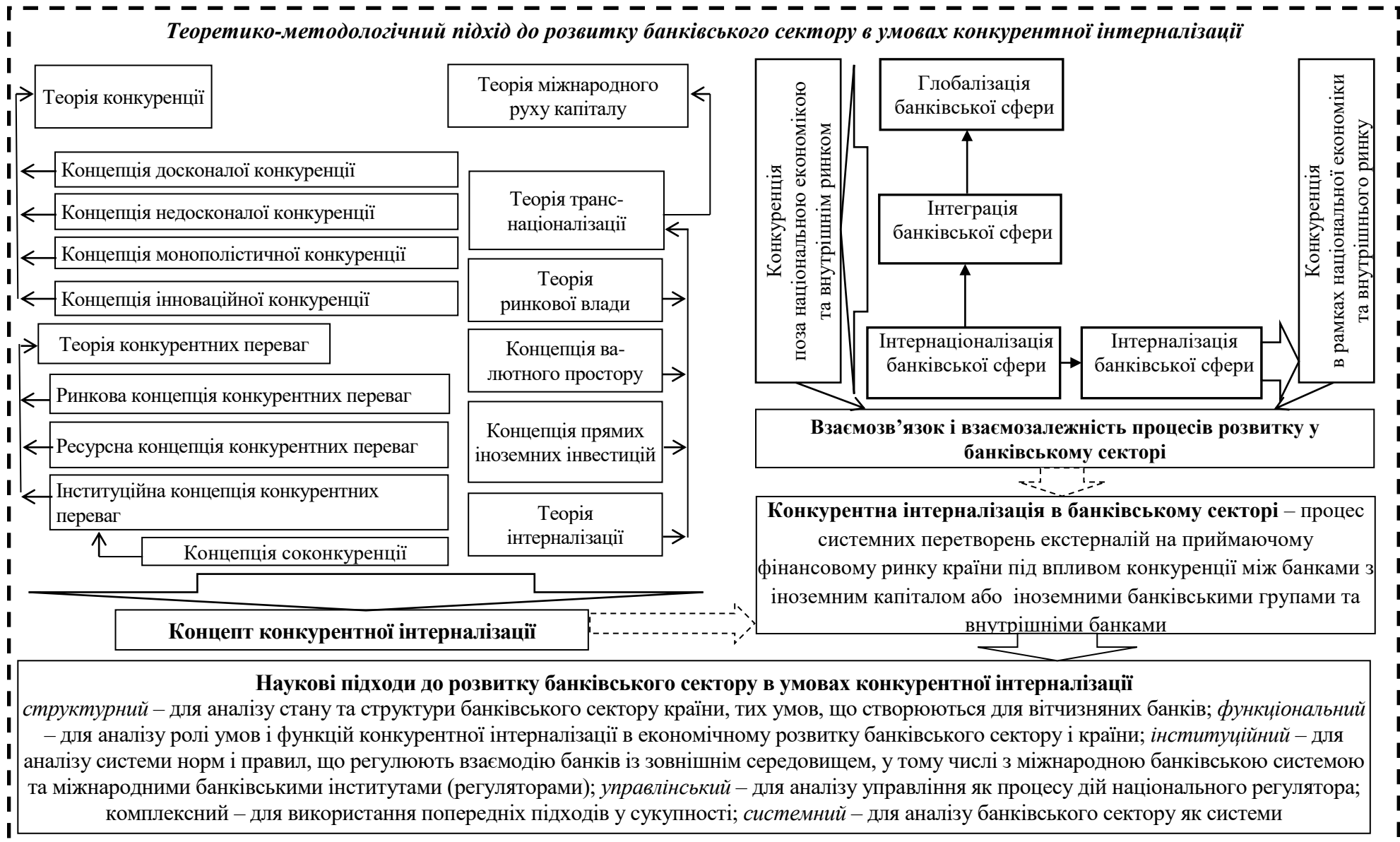

Рисунок А.1 – Теоретико-методологічний підхід до розвитку банківського сектору в умовах конкурентної

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 – Рейтинг банків Міністерства фінансів України за 2021 р.¹

Банк	I квартал		II квартал		III квартал		IV квартал	
	Ранг	Загальний рейтинг	Ранг	Загальний рейтинг	Ранг	Загальний рейтинг	Ранг	Загальний рейтинг
Банки з державною часткою								
Укргазбанк	7	3,81	6	3,83	9	3,45	7	3,72
Ощадбанк	5	3,95	4	4,07	4	3,84	8	3,69
Укрексімбанк	13	3,49	9	3,65	8	3,51	9	3,61
Приватбанк	12	3,50	14	3,40	14	3,22	19	3,05
Банки іноземних банківських груп								
Райффайзен Банк Аваль	1	4,54	1	4,59	1	4,37	1	4,74
УкрСиббанк	3	4,09	3	4,29	2	4,05	2	4,38
Креді Агріколь Банк	2	4,24	2	4,37	3	4,02	3	4,06
ОТП Банк	11	3,51	7	3,79	6	3,76	4	3,87
Кредобанк	4	4,02	5	4,04	7	3,75	5	3,86
Прокредит Банк	6	3,88	8	3,67	5	3,76	6	3,81
Правекс Банк	16	3,34	12	3,42	13	3,22	12	3,49
Ідея Банк	19	3,13	20	3,08	15	3,22	13	3,33
Укрсоцбанк	14	3,45	10	3,48	17	3,19	17	3,07
Промінвестбанк	24	2,76	29	2,60	29	2,50	25	2,73
Форвард Банк	28	2,67	31	2,36	28	2,58	30	2,35
Банки з приватним капіталом								
ПУМБ	15	3,38	13	3,41	10	3,44	11	3,49
Універсал Банк	20	3,09	19	3,09	16	3,19	14	3,23
Південний	17	3,33	15	3,37	18	3,18	15	3,20
Мегабанк	10	3,51	21	3,06	19	3,13	16	3,10
Таскомбанк	9	3,53	17	3,26	21	2,91	18	3,06
Восток Банк	29	2,66	26	2,75	23	2,75	20	3,04
А-Банк	30	2,63	24	2,84	20	3,12	21	3,02
Індустріалбанк	25	2,74	23	2,89	25	2,73	23	2,97
МТБ Банк	18	3,24	11	3,42	12	3,25	24	2,81
Міжнародний Інвестиційний Банк	21	2,96	18	3,17	26	2,65	27	2,57
Кредит Дніпро Банк	26	2,69	27	2,68	30	2,44	28	2,51
Банк інвестицій та заощаджень	23	2,78	22	2,92	27	2,62	29	2,49
Місто Банк	-	-	30	2,43	31	2,44	31	2,02

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 – Вихідні дані для розрахунку безпеки банківського сектору України¹

Індикатор	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4	5
1. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, відсотків	22,8	53,7	58,5	56,4
1.1. Кредити надані, млн. грн.	981627	998682	1016657	1118860
1.2. Прострочена заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, млн. грн.	223836	536292	594999	630767
2. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, відсотків	168,65	134,49	109,36	117,04
2.1. Кредити надані резидентам в іноземній валюті, млн. грн.	547802	493683	446031	459137
2.2. Депозити залучені депозитними корпораціями від резидентів в іноземній валюті, млн. грн.	324817	367056	407872	392284
3. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, відсотків	40,6	48,8	32,6	27,0
3.1. Капітал в іноземній валюті, млн. грн.	86465,2	144737,4	159361,2	125706,6
3.2. Статутний капітал банків, млн. грн.	212921,3	296331,4	488217,6	465532,0
4. Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3,84	3,73	3,01	3,46
4.1. Кредити, надані резидентам строком від 1 до 5 років, млн. гривень + кредити, надані резидентам строком понад 5 років, млн. грн.	868382	954814	936589	900251
4.2. Депозити, залучені від резидентів строком від 1 до 5 років, млн. гривень + депозити, залучені від резидентів строком понад 5 років, млн. грн.	226313	255674	310723	260424
5. Рентабельність активів, відсотків	-5,46	-12,6	-1,93	1,69
6. Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, відсотків	51,34	74,55	88,05	79,65
6.1. Ліквідні активи, млн. грн.	339389	400748	463225	503408
6.2. Короткострокові зобов'язання, млн. грн.	661047	537551	526098	632017

Закінчення таблиці В.1

1	2	3	4	5
7. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, відсотків	51,59	55,12	87,85	13,08
7.1. Активів п'яти найбільших банків за розмірами активів, млн. грн.	647122,2	692457,6	1171790,3	178049,6
7.2. Активи банків, усього, млн. грн.	1254385	1256299	1333831	1360764
8. Рентабельність капіталу, відсотків	-51,91	-116,74	-15,84	14,67
9. Коефіцієнт достатності активів, відсотків	63,37	52,71	44,72	38,24
9.1. Активи банків, млн. грн.	1254385	1256299	1333831	1360764
9.2. Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	1979458	2383182	2982920	3558706
10. Кредитний ризик, відсотків	119,1	67,1	26,1	28,9
10.1. Фінансові зобов'язання контрагентів, млн. грн.	1168665,4	669891	264929	322981
10.2. Кредити надані, млн. грн.	981627	998682	1016657	1118860

¹Укладено за офіційними даними НБУ

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1 – Дотримання економічних нормативів по системі банків України за 2016-2022 рр.

Найменування нормативу	Критичне значення, встановлене НБУ	Роки						
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Регулятивний капітал (Н1)	не менше 500 млн грн.	178908,9	204975,9	188948,9	129816,9	109653,6	115817,6	126116,7
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	не менше 10 %	18,06	18,26	15,6	12,31	12,69	16,10	16,18
Норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3)	не менше 9 %	14,89	13,98	11,21	-	-	-	10,43
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	не менше 20 %	69,26	56,99	57,13	78,73	60,79	55,55	68,66
Норматив поточної ліквідності (Н5)	не менше 40 %	79,09	80,86	79,91	79,98	102,14	108,08	99,12
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	не менше 60 %	90,28	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	не більше 25 %	22,1	22,33	22,01	22,78	21,48	20,29	19,83
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	не більше 800%	172,91	172,05	250,04	364,14	308,27	208,31	176,23
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	не більше 25 %	-	-	-	31,19	36,72	17,89	10,41
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)	не більше 5 %	0,37	0,36	0,13	з 01.07.2015р. не розраховується			
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10)	не більше 30 %	2,41	1,63	1,37	з 01.07.2015 р. не розраховується			
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)	не більше 15 %	0,09	0,04	0,01	0,002	0,001	0,0001	0,0009
Норматив загальної суми інвестування (Н12)	не більше 60 %	3,48	3,15	2,97	1,1	0,6	0,22	0,15

ДОДАТОК Д

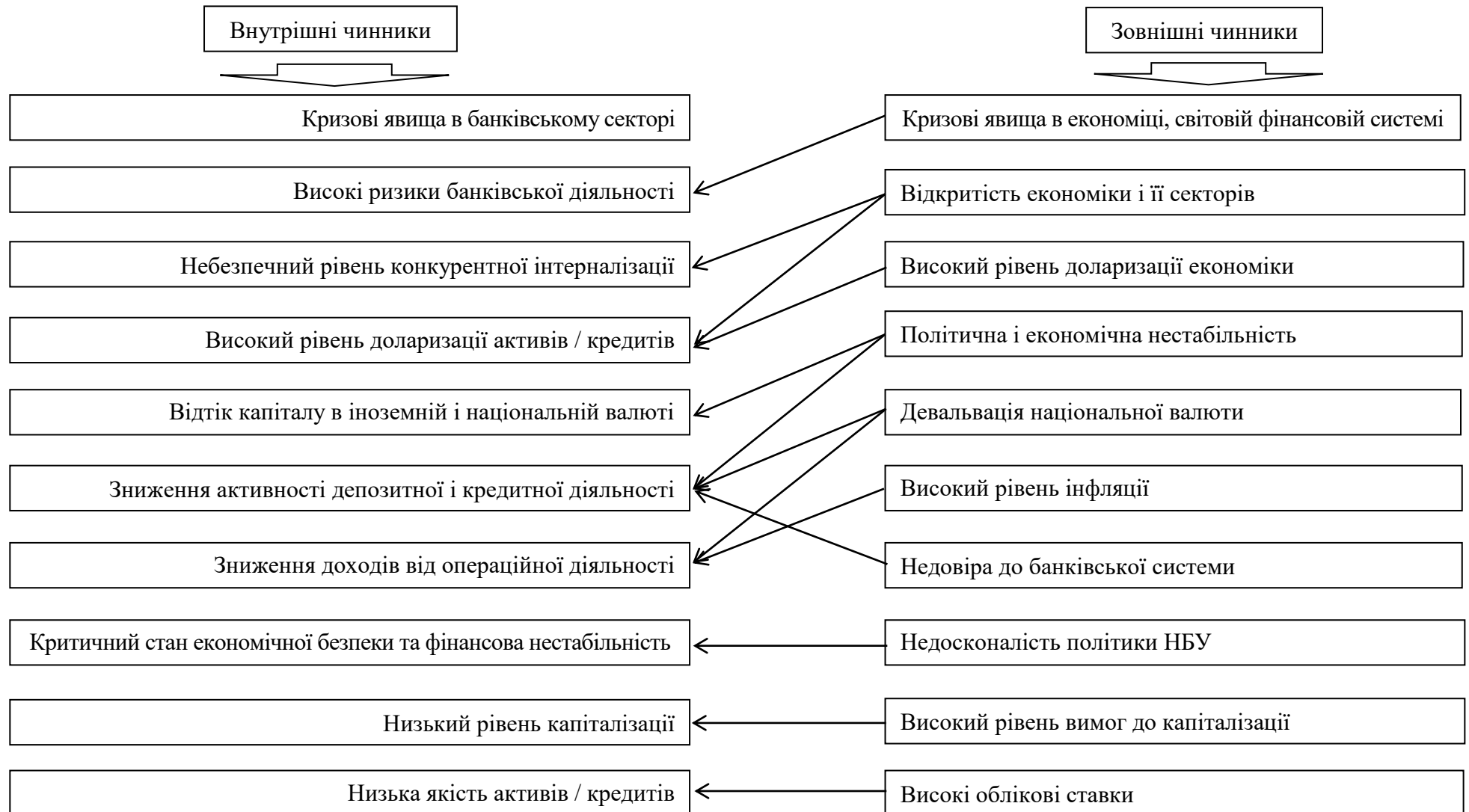

Рисунок Д.1 – Чинники негативного впливу на розвиток банківського сектору

ДОДАТОК Є

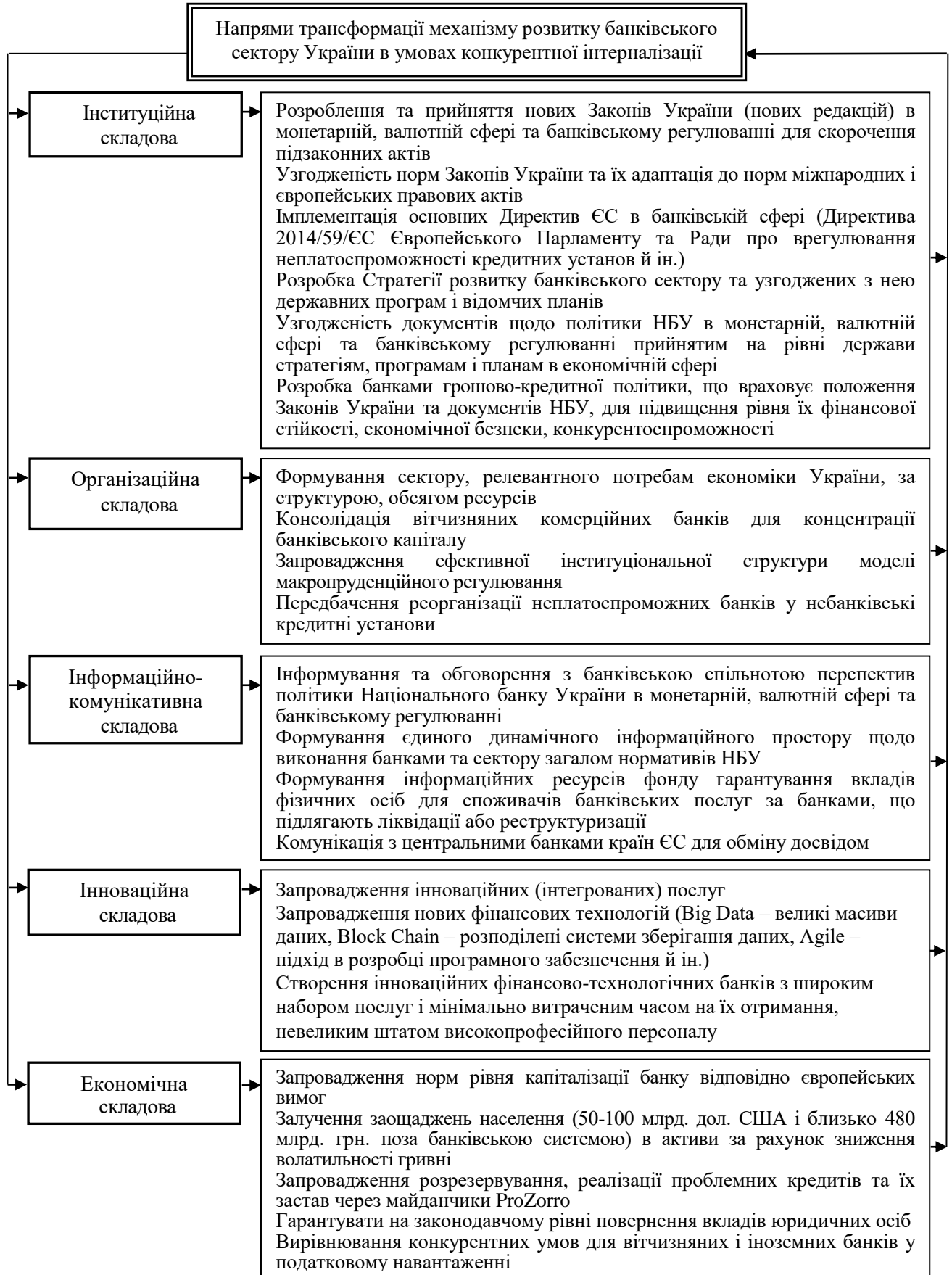

Рисунок Є.1 - Удосконалення механізму розвитку банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації